

O`ZBEKISTON RESPUBLIKASI XALQ TA`LIMI VAZIRLIGI

AJINIYOZ NOMIDAGI NUKUS DAVLAT PEDAGOGIKA INSTITUTI

PEDAGOGIKA FAKUL`TETI

«TASVIRIY SAN`AT VA MUHANDISLIK GRAFIKASI» KAFEDRASI

«Tasviriy san`at va muhandislik grafikasi» ta`lim yo`nalishi
4 «v»- guruh talabasi

SHARIPOVA SABOHAT KUZIBOEVNANING

Boshlang`ich sinflarda tasviriy san`atni o`qitish uslubiyati nomli mavzusida
bajargan

BAKALAVR BITIRUV

MALAKAVIY Ishi

Himoyaga ruxsat
Pedagogika fakul`teti
dekani, dots. _____ Z.Klicheva

«Tasviriy san`at va
muhandislik grafikasi»
kafedrasi mudiri, dots.
_____ J.Darmenov

Ilmiy rahbar: _____

dots. J.Darmenov

Nukus-2015

MAVZU : Boshlang`ish sinflarda tasviriy sanatni o`qitish uslubiyati

REJA :

I bob. Tasviriy san`at fanidan **boshlang`ish sinflarda** tasviriy san`at darsi ish turlari, maqsadi va vazifalari .

a) Tasviriy san`at darslarida suhbat utkazishning maqsadi va mohiyati

b) **boshlang`ish sinflarda** uquvshilari bilan tugarak mashg`ulotlarini tashkil etish metodikasi.

II bob. **boshlang`ish sinflarda** uquvshilarining rang sezish qobiliyatlarini ustirish metodikasi.

A) Xilma–xil aralashma ranglarni hosil qilish yullari

B) Mashg`ulotlarning samaradorligini oshirish metodikasi

XULOSA

Kasb–hunar kolleji talabalarini rangshunoslik darslarida o'rganishi
lozim bo'lgan o'quv mashg'ulotlarni taxminiy tizimi

1. Suv, bo'yoq, guash, elimli bo'yoq, kabel, sangina, sous va boshqa ashyolar.

2. Moy bo'yoqli va tuxumli bo'yoq (tempera)

3. Badiiy moy bo'yoqlar

4. Badiiy laklar

5. Shamli rang tasvir (plastilin)

6. Elimli bo'yoq turlari

7. Mozayka va vitrajda ranglar

8. Tabiiy ranglar

9. Meva va usimliklardan olinadigan ranglar.

10. Rang tasvir ashyolari, anjomlari, sarash, ta'mirlash, saqlash usullari Mavzuning mohiyatini bitiruv malakaviy ish jarayonida oshib bermoq uchun metodik jihatdan chuqur tahlil etmoqlik uchungun quyidagi tizimga etiboringizgi qaratmoq lozim.

1. Malakaviy ishning metodologik asoslariga tayanish.

2. Malakaviy ishining dolzarbligini aniqlash.

3. Malakaviy ishning ilimiyligini asoslash.

4. Malakaviy ishning maqsad va vazifalarini ochib berish.

5. Malakaviy ishning obektiviga etibor berish.

6. Malakaviy ishning matniga xulosa yasash.

KIRISH

Tasviriy san'at fanidan kasb –hunar kollejida, tasviriy san'at dars turlari, mazmuni va vazifalari.

1. Malakaviy ishning metodologik asoslariga tayanish

Kasb –hunar kollejida o'qitiladigan barcha fanlar ham tasviriy san'at fani Rangshunoslik mashg'ulotlar uquvchilarga madaniy saviyasini ham oshiradi : ayniqsa biz shu erda tasviriy san'at bo'yicha tashkil etiladigan mashg'ulotlarni alohida ta'kidlab o'tishimiz lozim.

Kasb hunar koledji mashg'ulotlarida ham talabalarni tasviriy san'at darslariga bo'lgan qiziqishini orttirishda yomon o'zlashtiruvchilarni yaxshilar qatorriga etkazib olishda, istedodli boallarning ijodiy yuksalishlarida, darsdan olgan bilim va malakalarini turmushda qo'llashga o'rgatishda juda katta ahamiyatga egadur. Tasviriy san'at predmetidan amalga oshinrishili lozim bo'lgan bu fan o'qituvchisi o'z fanini nazariy metodik va amaliy jihatdan puxta bilishi kerak.kasb –hunar kollejida tasviriy san'at kabinitine tashkil etishi texnika vositalari yaxshi ishlay olishga to'la imkoniyat yaratilgan bo'lishi kerak. Shu bilan birga o'qituvchiga amalga oshirishi lozim bo'lgan har qanday tadbimrlarni ko'zda tutgan aniq va real belgilashi va uni amalga oshirish yo'llarini to'g'ri belgilab olish lozim.

San'at –estetik tarbiyaning eng muhim vositasidir. San'at real voqelikni hissiy idrok qilinadigan badiiy obrazla yordamida aks ettirib, ana shu obrazlar orqali kishining hislari va ongiga ta'sir etib, uning dunyoqarashini tarkib toptirishga yordam beradi. U kishilarning aql–idrok va qalbi uchun kurash qurolidir.

San'atning tarbiyaviy ahamiyati ikki tomonlamadir. O'qishga zo'r zavq bag'ishlaydi, uni badiiy jihatdan o'stiradi va shu bilan birga hayotni bilishning muhim vositasmi hisoblanadi. Kasb –hunar kollejida badiiy tarbiyani muvaffaqiyatli amalga oshirish uchun bu tarbiyaning vazifalarini to'g'ri tushunib olish muhimdir. Odatda badiiy tarbiyaning maqsadi o'quvchilarda badii hislar va fikrlarni rivojlantirishdan iborat.

Go'zalikni ko'ra bilish va undan zavqlana olishdan iborat deb hisoblaydilar. Bul, albatta, muhimdir. Lekin faqat shuning o'zi bilangina chegaralarib qolmaslik kerak. Badiiy ta'rbiya talabalarni borliqni yaxshi tushunushlariga kishshining ichki dunyosining chuqurroq anglashlariga yordjam beradi, ularni go'zallik dunyosi bilan tanishtiradi. Badiiy tarbiyalangan talabalar san'at asarlaridagi, tabiatga inson munosabatlar va mehnatdagi go'zallikni xulosa qila oladilar.

Go'zallik kishining aqliga, qalbiga ta'sir etib uning ma'naviy dunyosini boyitadi. Badiiy tarbiya jarayonida talabalarning qarashlari, his tuyg'ulari, didi va ideallari shakllanadi. Yuksak badiiy saviyada yaratilgan san'at asarlarim bilan tanishish badiiy didni o'stitibgina qolmay, u bolalarning badiiy fikr doirasini, ijodiy fantaziyasini kengaytiradi. Talaba qanday qobiliyatga ega bo'lmasin uni qo'zg'atish, tarbiyalash va rivojlantirish kerak bo'ladi. Keyinshalik esa bu ijodiy mehnatga ham samarali ta'sir ko'rsatishi mumkin.

Tasviriy san'at predmeti talabalarga tasvirlanayotgan narsaning nomi, shakli, tuzilishi, rangi va uning turmushimizdagi tutgan o'rni haqida bilim berish bilan birga ularni realistik tasvirlarini yaratish yo'llarini o'rgatadi va shu asosda o'quvchilarning ijodiy qobiliyatlarini badiiy did va tasavvurlarini o'stiradi, tafakkurlarini tarbiyalaydi.

Bu predmetning o'qituvchisi zimmasiga o'quvchilarning narsalarni sinchiklab kuzatish qobiliyatlarini o'stirish vazifasi ham yuklanadi.

Talabalarni tasviriy san'at sirlarini o'rganishdan maqsad ularda badiiy tasavvur asoslarini hosil qilish, badiiy fikrlashni shakllantirish va shu tariqa badiiy ongni o'stirish, badiiy madaniyat asoslarini egallagan kishilar qilib etishtirishdan iborat.

Badiiy ta'rbiya kishida atrof-muhitga, narsalar, voqealar va o'zi bajarayotgan ishga mehnat jarayonida amalga oshiriladi va san'atning o'ziga hos obrazli vositalarini tushuna bilishga o'rganiladi.

Rangshunoslikni o'rganish ishlari zaminida shunday tashkiliy ishlar yotadi: suhbatlar, reproduksiyalar bilan o'tkaziladigan lektsiya va dokladlar, diopozitiv va diafilmlar namoyish qilish rasm va rang tasvir bo'yicha tasviriy san'at to'agaraklariga rahbarlik qilish, muzeylar, ko'rgazmalar va rassomlar ustaxanodlaragi qilinadigan ekskursiyalar, har

xil ko'rgazmalar tashkil etish, tabiatga xomaki rasm ishlashga chiqish bayramlarda binoni bezash, kontsent kechalari tashkil etish, fakultativ mashg'ulotlar o'tkazish.

SAYOHATLAR

O'quv tarbiyaviy ishlarning qiziqarli va mazmunli turlaridan biridir. Sayohatlar o'quvchilarning sinf mashg'ulotlarida olgan bilimlarini chuqurlashtirishda dunyoqarashlarini kengayishida va ijodiy ishlarini mustaqil ishlarida bajarishlarida yordam beradi.

Sayohatlar o'quv dasturini ayrim mavzulari to'liqroq ochib berish, tasviriy san'at turlari bilan chuqurroq tanishish va rassom ijodiy ishining mazmuni haqida ijobiy fikr berish maqsadida amalga oshiriladi. Birinchi kurs talabalari bilan bo'ladigan sayohatlar tashkil etishda tasviriy san'at o'qituvchisi ko'rgazmaga borish va tabiatga chiqishning maqsad va vazifalarini yaqqol o'ylab oladi. Shulardan talabalarni diqqatini hayotdagi go'zal narsalarga qaratish, ularning sezishga o'rgatish, his qilish, tabiat go'zalliklarini qabul qilish va u bilan zavqlanishga o'rganishdan iboratdir. Tabiat go'zalligi talabaning aqligagina ta'sir qilib qolmasdan, uning ichki dunyosining ham boyitadi.

Shu sababli o'qituvchining vazifasi o'quvchilarni tabiatdagi ranglar hamohangligi, chiziqlar va shakllarning ko'rish va his qilishga o'rgatish hisoblanadi. Bundan tashqari ularning hammasini o'quv mashg'ulotlarining konkret turi bo'lmish tematik rasm ishlash dekorativ rasm ishlar «o'simliklar shakllaridan naqshlar hosil qilish», «naturadan rasm ilshash» xomaki rasmlar bilan metodik va logik jihatdan bog'lash kerak. Talabalarga o'quv materiali va naturani tabii holatda his qilish, sinfda ko'rsatib berishning imkoni bo'lmagan tabiiy holatlarning bevosita kuzatish kabi imkoniyatlarni beradi. Tabiatda kuzatilgan hodisa predmetlar o'quvchilarda chuqurroq estetik zavq tug'diradi. Buning natijasida ularning badiiy qarashlari rivojlanib o'sib boradi.

O'qituvshi yuqori kurs talabalari bilan muzeydlarga, ko'rgazmalarga, rassom yoki haykaltarashlarning ustaxanolariga, zavodlarga (kulolshilik yoki shisha zavodlari) sayohat tashkil etadi.

Masalan, dekorativ rasm ishlash darsida o'qituvchi o'quvchilarni amaliy san'atning xilma-xil turlari bilan tanishtirish va shunday predmetlarni tayyorlash usullarini o'rganishi mumkin.

Ranglarni sezish talabalarga foyda berish bilan, ularga estetik zavq bag'ishlashi va ularning dunyoqarashlarini kengaytirishda yordam berishi ushuni o'qituvchi rangshunoslik darslarini tashkiliy qismiga diqqat itibor qilish kerak bo'ladi. Kelgusi darslarda rangshunoslikni maqsadlari, tashkiliy shartlari bilan qo'shimcha ravishda o'quvchilarni ogohlantirib qo'yishi, mazmunini o'quv ishiga bog'lashi muhimdir.

Darsdan keyin yakuniy suhbat o'tkazish, o'quvchilarning barcha ko'rgan va eshitganlarini qanday qabul qilganlarini aniqlashtirishi muhimdir. Agar o'quvchilar biror narsani noto'g'ri tushungan yoki tushuna olmay qolgan bo'lsalar bu masalalarni tushuntirib berishga to'g'ri keladi

2. MALAKAVIY ISHNING DOLZARBLIGI

Rangshunoslik darslarini shakllaridan yana biri o'quvchilar bilan suhbat o'tkazishdir. Suhbatlar shunday sharoitlar o'tkaziladiki darsda o'tilgan tema o'quvchilarda alohida qiziqish tug'dirsa va o'quvchilar shu masala yuzasidan chuquroq bilim olish istagini bildirsalar shuningdek qiyin tema o'quv sotlarida bu qiziq materiallarni to'liq echish imkoniyatini bermay qolg'an hollarda o'tkaziladi. Suhbatning birinchi turi o'quvchilar ixtiyori bilan keyingisi esa o'qituvchi tomonidan tashkil qilinadi.

Masalan, o'qituvchi «Uyg'onish davri san'atining ayrim asarlari bilan tanishish» temasida dars o'tayapti deylik. Programma shartlariga ko'ra u darsda buyuk rassomlar asarlaridan 4 ta reproduksiya ko'rsatdi va bunda Mikelanjeloning faqatgina haykaltaroshgina emas, balki uning bo'yoqli rasm va memorlik ustasi ekanligini ham bildiradi. O'quvchilar bu rassom haqida to'liqroq hikoya qilib berishni qiziqib so'raydi. Bunday paytda agar o'qituvchi yaxshi tayyorlangan va etarlicha illyustrativ materialga ega bo'lsa darsda so'ng qolib shu kuniyoq xohlovchilar bilan suhbat o'tkazish mumkin. Agar o'qituvchi suhbatga tayyorlanishi va zarur illyustratsiya materiallar kerak bo'lib qolsa, bunday

sharoitda u o'quvchilar bilan bu suhbatni o'tkazish mumkin bo'lgan kunni kelishib oladi .

Tasviriy san'atda rangshunoslik haqida suhbat o'tkazish metodikasi shunday tashkil qilinishi kerakki, unda barcha o'quvchilar aktiv ishtirok etsin.

Suhbatlar jonli,yu qiziqarli o'tishi ushun qanday kartinalar, rassomlar hayotidagi qanaqa faktlarni tanlab olishni chuqur o'ylash kerak. O'qituvchi faqatgina tushuntirib qolmasdan, talabalarga savollar ham berib boradi. Savollarga talabalar javob berishi mobaynida o'z bilimlarini chuqur mustahkamlab olishlari uchun sodda va aniq bo'lishi kerak.

Suhbat o'tkazish davomida o'qituvchi san'at asarlaridagi qaysi tomonlari talabalarga yoqadi–yu , qaysi tomonlari yoqmasligi va nima ushun shunday bo'lishini tushuntirib beradi. Bu esa talabalarning estetik rivojlanishini yo'naltirish imkoniyatlarini, talabalarni tushunmaganliklarini va nimalarni noto'g'ri mulohaza qilayotganliklari ustida kengroq suhbatlashish imkoniyatini beradi. Suhbatni kerakli maqsadga oqilona yo'naltirish ushun savollar tartibini oqilona o'lash va imkoni boricha bu savollarga javoblari topish muhimdir.

Ayrim hollarda, san'at haqida suhbat o'tkazish davomida , o'qituvshi asarlarni, ularning badiiy qimmatini haqida hikoya qilishni unutib, faqatgina ularning g'oyaviy syujeti mazmuni nuqtai nazaridagina analiz qiladi .

Suhbat davomida talabalar bilan birgalikda birorta kartinani tahlil qilish davomida o'qituvchi rassom tomonidan perspektiva qonunlarining qanday qo'llangani uning butun kompozitsiya va ranglar echimiga ta'siri haqida keng ma'lumot berishi lozim. Suhbat o'tkazilayotgan paytda talabalarning diqqat itibori susaymaslik ushun o'qituvchi suhbatning boshlanishi bilan talabalni o'z hikoyasiga qiziqтира olishi kerak. Agar pedagog suhbatni rassomning hayoti ma'lumotlardan boshlaydigan bo'lsa, suhbatni boshlanishi bilan talabalarni zerekishiga sababchi bo'ladi. Shuning ushun suhbatni bunday boshlash kerak.

Talabalar bir ko'pincha atrofimizdagi predmetlar va tevarak atrofdagi odamlardagi chiroyli xislatlar tabiat go'zalliklarini sezmasdan befarq o'tiyu ketaveramiz. Rassom esa hamisha hayotdagi go'zal narsalarni sezadi—ku, u hayotdagi befarqliklarga hech qashon yon bosa olmaydi—ku, u faqatgina ularni sezibgina qolmasdan biz ham bu narsalarga etiborimizni qaratishimiz ushun turli kartinalarda o'z his tuyg'ularini ifodalaydi.

Kasb –hunar kollejlarida lektsiyalar metodi asosan qo'llaniladi . Ammo tasviriy san'atdan reproduksiya va dipozitivlardan foydalanib lektsiya o'tkamzish mumkin. Bunday hollarda, lektsiyalar oliy maktablardagi oddiy lektsiyalardan ma'lum jihatlari bilan farq qiladi : u ham savollar doirasini qurshab , talabalarning yoshlari va tayyorgarliklarini hisobga olgan holda quriladi, material sodda va shug'ullanuvshan shaklda suhbatlar bilan to'ldirilib boriluvshi kichik to'xtalishlar bilan 45 minut davom etadiyu Lektsiyalar o'tkaziladigan joylar, vaqt va kun haqida elon osib qo'yishi mumkin. Bundan tashqari lektsiyalar o'tiladigan binolar oldindan yaxshi tayorlab qo'yilgan bo'lishi kerak.

Lektsiyalarni mamlakatimizdagi yirik muzeylarda tashkil etish va o'tkazish mumkin. Masalan : O'zbekiston davlar san'at muzeyi A.Navoiy nomidagi O'zbekiston davlar adabiyot va san'at muzeyi yoki O'lkashunoslik muzeylarda talabalar ushun maxsus sektorlar va lektoriyalar mavjud. Bu borada lektsiyalarni asosan muzeylarning ilmiy xodimlari o'qiydilar.

Talabalarni estetik ruhiri oshirishda va shu fanga bo'lgan qiziqishini yanada mukammalroq rivojlantirishda ma'ruzaning roli ham muhimdir.

Ma'ruzalarni qoida bo'yicha o'quvchilarning o'zlari qiladi. Ma'ruzalar sifatida pedagog uddaburonroq va rivolanganroq talabani ajratib oladi. Temalar asosiy o'quv programmasi bilan bog'langan holda olib boriladi. O'tiladigan ma'ruza temalari o'quvchiga 1–2 hafta ilgari beriladi. U 1– haftada berilgan masalalar bo'yisha adabiyotlar bilan tanishadi va kerakli illyustrativ materiallar to'playdi.

Shu bilan hafta davomida o'qituvshi talabani ma'ruzaga qanday tayyorgarlik ko'rayotganini tekshirib boradi va shu ma'ruza tekshirib boradi va shu ma'ruza yuzasida nimlaarga ahamiyat berish kerakligini tushuntirib o'tadi. Doklad yozish ushuni 2 hafta vaqt ketadi. Doklad qiluvchi talaba bilan bir vaqtda qolgan talabalar ham dokladga tayyorlanishadi. Dokladlarni doklad temasi gapirib o'tilgan darsdan yoki belgilangan kursda yoki bu tema muhokoma predmeti bo'lib qolg'an guruhlarda o'tkazilishi mumkin.

Doklad o'qilib bo'lingandan so'ng xohlaganlar shu doklad yuzasidan o'zlarining fikr va mulohazalarini bildiradilar. Muhokoma bilan o'tilgan dokladga asosan 25 minut vaqt ajratish mumkin. Dokladning o'ziga esa 20–25 minut vaqt sarf qilinadi. Tasviriy san'atdan o'tkaziladigan dokladlar, qoida bo'yicha illyustrativ materiallar yordamida olib boriladi.

Doklad temalari juda murakkab bo'lmasa ham o'quvshining dokladga bo'lgan munosabati uning imkoniyatlaridan oshib ketmasligi zarur.

Rang sezishga o'rgatish ishlarining formalaridan yana biri kinofilmlardir. Chunki yuborada kinofilm ham muhim rol o'ynaydi. Hozirgi sharoitda kasb –hunar kollejlari ham diofilmlardan, videofilmlardan, yani rassomlarni asarlaridan namunalar ko'rsatib dars beril kelinmoqda. Ko'pgina kasb –hunar kollejlari hozirning o'zidayoq turli fanlardan sistemali ravishda kino–darslari o'tilmoqda, kasb –hunar kollejlari kinodarslari ko'pgina imkoniyatlarga ega, vaqtdan yutish, kerakli filmni ajratish va hokazolar.

Kinofilm temasi tasviriy san'atdan o'quv programasi mo'ljallangan dars temasi bilan mos tutishi kerak. bul film buyuk rassomga, butin bir davr san'atga yoki alohida badiiy janrlardan biriga bag'ishlangan bo'lishi mumkin. Filmni taknlashda o'quvchilarning yosh xususiyatlari hisobga olinadi. Kinofilmlar tasviriy san'at texnikasiga bag'ilangan bo'lishi ham mumkin. Bunday filmlar ko'rgazmali ravishda rang tasvir. Qalam surat, haykaltarashlik, grafika kabi ishlarining texnikasini ko'rgazmali ravishda ochib beradi. Kinoning imkoniyatlari ravngtasvirda bo'yoqlarni quyish texnikasini to'liq va metodik

ko'rsatishdan, ish jarayonini namoyish qilishdan, hayotdagi uzoq bu davrni ko'rsatishdan yoki, aksinsha qisqa vaqt ishida asar yaratishning uzoq jarayonini ko'rsatishdan iborat. Tasviriy san'atdan o'tkaziladigan san'at keshalari auditoriyadan tashqari ishlarning formalaridan biridir. Bu san'at kechalari o'quvchilarning tasviriy san'atga bo'lgan qiziqishini orttirishdan, ularning bilim va malakalarini mustahkamlashdan ularda dunyoqarashni shakllantirishda muhim vosita bo'lib hisoblanadi.

San'at kechalari maqsad va vazifalariga ko'ra boshqa keshalardan ilmiy jihatdan ham, bezatilishi jihatdan ham farq qiladi. Keshalar albatta biron tantanali kunga, biror rassomning yoki yubileyiga bag'ishlangan bo'lishi mumkin.

San'at kechasi asosan ikki bo'limdan iborat bo'lib, birinchi bo'limda bitta doklad qilinadi va shu doklad yuzasidan ikki, uch o'quvchi muzokoraga chiqadilar. Ikkinchi bo'limi esa badiiy qismdan iborat.

Tasviriy san'at bo'yisha o'tkaziladigan keshalarni qiziqarli mazmunli bo'lishi uchun doklad, lektsiyalar mushoira va viktorinalarni texnika vositalaridan foydalangan holda ekranlashtirish yoki sahnalashtirish, muzikalashtirish g'oyat katta ahamiyatga ega. Masalan (Davlatimiz madhiyasi).

San'at va uchrashuv kechalarida tashkil etiladigan dokladlar, savol javoblar, viktorina, mushorilaraning barshasi talabalarni bilimini mustahkamlash, ularga yangi bilimlar berish va shu bilan birga talabalarning dunyoqarashini, Yu badiiy ijodiyotlarini o'stirishning asosiy vositasi bo'lib xizmat qiladi va qiziqishini oshirishning bir vositasi bo'lib qoladi.

Kasb –hunar kollej talabalarimizning bilimini mustahkamlashda va olgan bilimlarini hayotga qo'llay bilishda fakultativ mashg'ulotlar muhim rol o'ynaydi. Bu esa o'qituvchilardan katta mehnatni, o'z ustida tnmay ishlashni, bilim doiralarini kengaytirishshni talab etadi. Chunkit fakultativ mashg'ulotlar olayotgan nazariy bilimlarini mustahkamlash uchun amaliy mashg'ulotlarni muntazam birga olib borish zarur.

Keyingi yillarda tasviriy san'at o'qituvchilarning ish faolliyatiga fakultativ mashg'ulotlar turi ham qo'shiladi. U auditoriyadan tashqari

ishlar turiga kiradi va biz uni maxsus bobda ko'rsatamiz, chunki , bu erda fakultativlar haqidagi katta va murakkab suhbat alohida ahamiyatli bo'lishi kerak .

Kasb –hunar kollejlarda fakultativ mashg'ulotlar birorta o'quv predmetiga juda katta qiziqish bilan qaraydigan talabalar bilan ularning majburiy ta'lim darslarida olgan bilim va malakalrini kengaytirish maqsadida fakultativ mashg'ulotlar o'tkaziladi. Fakultativ mashg'ulotlar amaliy ijodiy ishdagi kabi ilmiy –nazariy materiallarni egallashda mtsustaquillik ko'rsatish imkonini beradi. Fakultativ kurslarni olib borishda , tabiiyki, o'z metodikasi va o'zining mashg'ulotlarni tashkil etish usullari bo'lishi kerak, bu erda materialni, lektsiyalar usulida berish keng qo'llaniladi, shuningdek amaliy mashqlotlarni o'ziga xos usulda o'tkazish , o'quvchilarning mustaqil ijodiy ishlarining turli shakllanishi tashkil etish ham muhimdir.yu Amaliy mashg'udlotlarga talabalar o'z fikrlarini badiy obrazli shakllardja ifodalay olish, mustaqil ishlashga o'rganishni egallab olishlari lozim.

Amaliy mashg'ulotlarda talabalarning ijodiy qobiliyatlarini rivojlanishiga muhim ahamiyat beriladi. Fakultativ mashg'ulotlarda talabalarning faqatgina bilimlarni chuqurlashib qolmasdan, ularning amaliy malakalarni ham mustahkamlanadi, shuningdek ularning mahorati ham oshadi.

Fakultativ kurslarning mazmuni talabalar tomonidan tasviriy san'at nazariyasi masalalaini tushunishlarini kengaytiradi va chuqurlashtiradi. Shuningdek, ularning nazariy bilimlarini amalda, o'z ijodiy ishlarida qo'llashlariga yordam beradi.

O'qituvchi fakultativ kurs mashg'ulotlarining turli o'quv metodlarida tashkil etish imkoniyatlariga ega : 3 yilga, 2 yilga , 1 yilga va hatoki yarim yil ham tashkil etish mumkin. har bir o'qituvshi o'z reeasi va mashg'ulotlar progntammasiga ijodiy yondoshishi mumkin.

Auditoriyada va kasb –hunar kollejidan tashqari ishlar o'quv mashg'ulotlaridagi kabi masala va maqsadlarni o'z oldiga qoyadi, ammo u bu masalalarni keng va chuqur echishda yangi materiallarni jiddiy formada va o'quvchilarning ijodiy intlishlariga bog'lab o'tkaziladi. Pedagogning rahbarlik roli saqlanadi. Pedagog talabalarning ishlarini

kuzatib boradi va ularni yo'lga solib umumiy rivojlanishlarini doimo qarab turadi. Tasviriyl san'at vositalari orqali estetik tarbiyani yo'lga qo'yadi. Lekin savodli va real tasvir perspektiv qonun qoidalarini yorug' soya jihatlarini , tasvirlanayotgan naturaning konstruktiv qurilishini talab etadi.

Mashg'ulotlar davomida bolalarni san'atning faqat ko'ngil oshish uchun emas, o'zini chalg'itish emas, balki uning qat'iy intilish va buyuk quvonch bag'ishlashda jiddiy mehnat ekanligiga ishonch hosil qildirish kerak. O'qituvchi o'quv tarbiyaviy ishlarning shunday usullarini topish kerakki, buningnatijasida bolalarda go'zallikka qiziqish chiroylikka talab yashash va go'zallik qonunlariga ko'ra ijod qilishga intilish kabi xislatlarini uyg'otish lozim.

Ommaviy shakllar : eratiklar. Kechalar, bolalar bayramlari, ko'riklar, olimpiadalar, quvnoqlar va topqirlar klubi, kollej muzeylari, boallar ishlarining ko'rgazmalari va hokazolar odatda ertaliklar ommaviy bayramlarga , yubiley sanalarga, maktab yoki mamalakat hayotidagi eng muhim voqealarga bag'ishlanadi .

Har bir ommaviy tadbir tayyorlanayotganda uning maqsadi va ta'lim-tarbiya vazifalari aniq qilib qo'yilishi kerak.

TO'GARAK IShLARI

To'garak ishining programmasi, odatda talabalarning qiziqilarini hisobga olgan holda yarim yil yoki butun o'quv yili ushun tuziladi. To'garaklarning asosiy vazifasi o'quvchilarning qiziqish va qobiilyatlarini o'stirishdir.

Kasb -hunar kollejidagi har bir to'garak o'zining doimiy ish kunlariva soatlariga ega bo'lishi kerak. To'garakda qat'iy intizom bo'ladi va mashg'ulotlarga talabalarni kechikib kelmasligi kerak. to'garak tarhbari odatda , ish daftarichasi yuritib , unga har bir mashg'ulot yoki tadbirni yozib boradi, to'garak materipallarini saqlaydi , to'garak ishlarining ko'rgazamasini tayyorlaydi, shuningdek , o'quv yili oxirida qilingan ishlar bo'yicha hisobot beradi.

Auditoriyadan tashqari mustaqil ish.

Talabalar darsda o'tilgan temalarni qanday o'zlashtirganliklarini. o'zlashtirgan bilim va malakalarni mustaqil ishlata olishlarini aniqlash maqsadida o'tilgan darslar yuzasidan uyga vazifa beriladi. Talabalar bu vazifani bajarish jarayonida darsda olgan bilim va malakalarni takrorlaydilar, mustahkamlaydilar, o'zlashtirib olingan bilimlar asosida mantiqiy fikr yuritadilar va olgan bilim-malakalarini turmushda qo'llashga o'rganadilar. Tasviriy san'at bo'yicha uyga beriladigan vazifalar : – rasm chizish, qalam, akvarel bilan ishlash texnikasi malakalarini mustahkamlashdan iboratdir.

Tasviriy san'atdan uyga vazifa berishda yangi dars materiallarini va talabalarning ijodiy talablarini etiborga olish lozim.

Uyga beriladigan vazifalar rasm chizishdan iborat bo'lsa, u o'tilgan dars materiallarini bajarishni talab etishi kerak.

Agar darsda tematik rasm chizish mashg'uloti o'tkazilsa, lekin ish tugatilmagan bo'lsa, ishning davomini tugallash uyga vazifa qilib topshirilishi mumkin.

Uyga beriladigan vazifa qanday mazmunda bo'lishidan qat'i nazar, talabaga uyda bajarilishi lozim bo'lgan vazifa sinchiklab tushuntirilishi lozim. Tasviriy san'atdan uy vazifasini tekshirish kunli va yakuniy formalarga egadir.

Kasb –hunar kolleji talabalari bilan to'g'arak mashg'ulotlarni tashkil etish metodikasi.

Tasviriy san'at bo'yicha tashkil etiladigan to'agaraklarning maqsadi talabalarning bilim va malakalarini oshirish ularni tasviriy san'atga bo'lgan qiziqishlarini yanada mustahkamlash va berilgan bilim va malakalarini turmushda, hayotda qo'llay olishga o'rgatish va kasb tanlashga ordam berishdan iboratdir.

Kasb –hunar kollej talabalarining ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirishga ularning his qilishga intilishlariga katta etibor beriladi. Chunki bunda to'agaraklarni tashkil qilish muhim ahamiyatga egadir. Badiiy ijodni shakllantirish yo'llari o'ziga xos xususiyatlarga egadir. Ijodiy topshiriqlarni bir-biriga uzviy bog'liq ravishda o'tkazish ijobiy samaralar beradi.

Faqat dars jarayonidagina emas, balki fakultativ mashg'ulotlarda, yani to'agarak mashg'ulotlarida ham badiiy asarlardan mohirlik bilan foydalanish o'quvchilarning tasviriyl san'atga bo'lgan qiziqishlarini oshirish kerak.

To'garak auditoriyadan tashqari ishning eng keng tarqalgan turidir. To'agaraklarda tasviriyl san'at bilan shug'ullanish auditoriyadagi mashg'ulotlarning davomidek ko'rinadi, ammo to'agark mashg'ulotlari o'zinin' xususiyatlariga ega.

Birinshidan, bu tasviriyl san'atga jiddiy qizuvchilar ushun va bu mashg'ulotlar uloar ushun estetik ehtiyojning qandaydir darajai sifatida ko'rinadi.

Ikkinshidan, to'garkning faoliyat strukturasi auditoriyadagi darslardan farq qiladi. Darslarda o'qituvchi talabalar bilan kollej programmasiga asosan ko'rsatilgan aniq masalalarni o'rganishga majbur. To'garak ishi esa talabalarni xoxishini hisobga olgan holda mashg'ulotlar asturini tuzishni o'z ishiga oladi. Bu albatta, pedagog bolalarga, ularning faqatgina o'zlarini qiziqtirgan narsalarinigina berishi shart, degan so'z emas.

Bu erda har bir talabaning san'at bo'yisha tayorgarlik va tushunshalariga ham to'garakni tasvirlash materiallari, ko'rgazmali qurollarva hokazolar bilan ta'minlash etibor berish kerak. Mana shuning ushun ham dasturning turlisha joylashini va faoliyati xarakteri bir necha variantlarda tuziladi.

Tasviriyl san'at to'garaklari juda xilma-xil bo'lishi mumkin: rasm va rang tasvir, haylkatoroshlik, dekorativ amaliyl san'at, bezash, jihozlar ishlari, kulolchilik . yosh san'atshunoslik, mozayka va shu kabilar .

O'qituvchining vazifasi shundan iboratki to'garakning doimiy ishiga imkoniyati boricha ko'p miqdorda o'quvchilarni jalb etish kerak. To'garakda o'zlashtirilgan bilim va malakalarini talabalar tabiatshunoslik, tarix va shu kabi boshqa mashg'ulotlarda turli xil bezash ishlarida qo'llashlari mumkin.

Masalan, o'qituvchi kasb Ghunar kollejida minogravyura yoki kulolchilik to'garagi ishini olib borayapti deylik. O'quvchilarning

individual ishlari ushuni tematikani tanlar ekan u to'g'arak a'zolari soni ham hisobga olish shart.

Pedagog bir necha tematik ish bajarishni belgilar ekan talabalarni podgruppalariga (ijodiy brigadalar) bo'ladi va bir gruppaga berilgan tematik topshiriq juda murakkab ekanligini aniqlasa ularga boshqa vazifani tanlab berish kerak.

To'g'arakdagi talabalar gruppasi juda tayyorlangan holda tanlandi deylik va bunda pedagog darhol shunsha moslab ular bilan ishlash metodikasini qo'llaydi. Bu erdan va o'quv materialini planlatirish boshqacha bo'lishi kerak.

Yakuniy ko'rgazmalar tashkil etishni pedagog asosan o'quv yilning , oxiriga planlantiradi, ammo to'g'arak sostavi ikkita yakuniy ko'rgazma tashkil etishni talab qiladi : qishki va bahorgi.

Bu ishlarni bajarishda ayrim temalar bo'yicha plan konspektlar tuzish ham ahamiyatlidir. har bir mashg'ulot boshlanishiga oldindan natura postonovkasining kerakli o'ektini tayyorlash muhimdir.

Bular: mulyajlar yoki yangi mevalaar bo'lishi mumkin. Ularni rang va katotaliklari bo'yicha orqadagi gazloma ranggiga moslashtirib tanlash lozim. Bularning hammasini mashg'ulotning tashkiliy qismida qisqa muddatda joylashtirish darkor. O'quvshilarning naturaga nisbatan joylashishlariga alohida ahamiyat berishi kerak. bunda talaba o'quvchilarni naturaga juda yaqin kelib qolishlariga yo'l qo'ymasliklari lozim.

To'g'arakdagi ishlarning shakl va metoddlari auditoriyadagilar qaraganda boshqacharaq bo'lishi kerak.

Masalan Ts agar auditoriyada naturadan rasm ishlash darslaridan talabalarga molbertda yoki buning imkoniyati bo'lmagan taqdirda stullar ustiga o'rnatilgan planshetlardan foydalanib ishlash usullarini tushuntirish lozim. Bular bilar bir qatorda rasm ishlash materiallari va ishlash metodlari bilan tanishtirish muhim.

Shu sababli tushuntirishda, masalan naturadan rasm ishlash temasidagi vazifalar akvarel kraskalar bilan ishlash qoidalarini tushuntirish asosida bo'ladi. O'quvchilar akvarel bilan rang tasvir ishlash texnikasini o'zlashtirmasliklaridan oldin dastlabki mashg'ulotlarga

ulovga qurishning butun yo'l–yo'riqlarining va oldindan foydalanib akvarelda ishlash yo'llarini ko'rsatamiz. Bunda jadvallar ishlashning bir nisha bosqishlarini ifodalash kerak : shu ifodalangan rasmning qog'oz ustida kompozitsion joylashish shiziqli rasmning va akvaerl ishining ketma–ket yo'llari ko'saritlgan bo'lishi shart. Predmetlarning hajmini hosil qilish va rang holatlarini hosil qilish ushun bolalarni mo'y qalamni to'g'ri ushlash, bo'yoqning biror idish yoki qog'ozdagi suvda oldindantqanay etirib olish kerakliini ko'rsatish, kerakli ranglar uyg'unligi va ranglarning bir–biriga nisbatan akvarelning birinshi qatlamidayoq hosil qilishga erishish kerak. Ranglar bilan beriladigan birinshi qatlam yorug' joylar ko'chaga teng qilib bajaroilishi kerak.

Asosan eng yorug' joylar (biliklar) ni ishlashdan qog'oz toza qoldiralidi. Rangning ikkichi qatlami predmetlar hajmini (relefini) hosil qiladi, ularning fan va predmetlar turgan tekiliklar rangiga munosabatini bog'laydi.

Uchinchi yakuniy rang qatlami yarim soyalar quyish orqali hamma xil yorug' soya va rang munosabatlarining, shuningdek o'z va tutuvshi soyalar ham predmetlarning hajmini beradi va ularngi ranglari, materiallari , fakturasi bo'yicha xarakterini beradi. Talabalar ishiga rahbarlik qilishda faqatgina tushuntirish bilan cheklanib qolmasdan, balki amalda ko'proq mo'yqalam bilan qanday ishlash, bo'yoqni qanday eritish, kerakli rang hodlati va ranglarni tanlashni ko'proq namoyish qilish kerak. Ixtiyoriy suratda o'qituvchining o'zi qo'yilgan postonovkaning asosiy qismini ishlashni shunday mashg'ulotlarda talabalar ish tirakida bajarishi mumkin. Tugallangan ishlarni talabalarning o'z ishlaridagi yutuq va kamshiliklarini ko'rishlari ushun o'zaro hamkorlikda mulohoza qilish foydalidir. Mulohoza so'ngida ko'pshilik fikrini umumlashtirib ishlardagi kamshiliklarini to'qrilashlari ushun ko'rsatmalar berish kerak.

Talaba –o'quvchilar tomonidan to'garak mashg'ulotlarida bajarilgan eng yaxshi ishlarini o'qituvchi o'z papkasida saqlashga olib qo'yishkerak.

Tasviriyy san'at to'garaklarida gruppalarning komplektlashda talabadlarni ularning badiiy mahoratiga qarab bo'lmaslik kerak, sababi

bu bir nesha parallel gruppalarining hosil bo'lishiga shunday narsani hisobga olish kerakki, u to'garakning har bir a'zosining individual mahorati va intilishlarini hisobga olib ularning rivojlanishida yordam bermog'i lozim.

O'quv ishini olib borish bilan bir vaqtda pedagog kattatartibiyaviy ishlarni ham to'garakning birinshi mashg'ulotlarida u umumiy qiziqishlar va umumiy ijodiy intilishlar bilan yashovchi bolalarni yagona kollektivga birlashtirish kerak. to'garak a'zolari o'qituvchining yordamchisi bo'lib qoluvchi grupp boshlig'ini saylashadi. Bu boshliq intizom va davomatni doimo kuzatib boradi. To'garakka qabul qilingan har bir a'zo mashg'ulotlarga muntazam qatnashib borishi berilgan vazifa planida ko'rsatilganlarni bajarish va to'garakda ishlab shiqilgan intizom qoidalariga rioya qilishi, to'garak ishlarida aktiv qatnashish. Maktab jamoat hayotida qatnashishi shart.

To'garak ishlarini tashkil etish maktab va kabinet sharoitini nazarda tutib a'zo qabul qilishdan boshlanadi. To'garakka a'zo qabul qilish ixtiyoriy bo'lib, unda o'quvchilarning qiziqishiga qarab qabul qilinadi. Bu to'garaklarda rasmashlik va rangtasvir, naqqoshlik, badiiy bezash, loy va plastaloin bilan ishlash, san'at asaridari va rassom ijodini o'rganish bo'limlari bo'ladi.

Lekin bul bo'limlarning hamma turlari bo'yisha to'garak tashkil etilmaydi, chunki maktab sharoitiga mos kelgan soha bo'yicha to'garak bo'ladi.

To'garaklar ish planlari asosida tuziladi va haftada 1 marta o'tkaziladi.

II bob. Kasb –hunar kolleji talabalarining rang sezim qobiliyatlari o'stirish metodikasi.

a) Xilma –xil aralashma ranglarni hosil qilish yo'llari.

Avallom bor talabalrni jonajon tabiat bilan tanishtirishda ularning diqqatini tabiatimizning naqadar go'zal. Boy va rang barngligiga jalb qilish zarur. Respublikamiz tabiatining go'zalligi va boyligni kompozitorlar, rassomlar va shoirlar tomonidan madh etilishini

dunyoning turli burchaklaridan kelgan mehmonlardan ko'p sonli chet ellik turistlarni hayratga solishni talabalarga mos ravishda hikoya qilib berish ham muhimdir. Bunda o'quvchilar tabiatda va kundalik hayotdagi inson qo'li bilan yaratilgan go'zalliklar san'atkorlar asarlarining asosiy mavzui ekanligiga ishonch hosil qiladilar. Bizga ma'lumki olamdagi barsha ranglar inson aqlini nihoyat darajada hayratda qoldidarigan xilma-xil va jozibadordir. Ranglarni sezish, bo'yoqlarning bir-biriga mos holda ishlatish, ayniqsa rassmolar ushun zarurdir.

Masalan, O'zbekiston xalq rassomlaridan O'.Tansiqboev , R.Ahmedov va M.Nabievlarning yaratgan barcha asarlari fikrimizning yaqqol dalilidir. Bu rassomlarning asarlari nafis ranglarda ishlangan bo'lib kelajakka ishonch optimistik ruhini kasb etadi. Tabiatdagi turli-tuman ranglarning nozik tovlanishlarini sezish va ko'rish , ularni tasvirlay olish ushun rangshunoslik fani bilan yaqindan tanishishi lozim.

Fiziklarning aniqlashicha, quyi nguri biri dasta rangli nurlardan tashkil topgan bo'lib , uch qirrali tiniq prizmadan o'tkazilganda, u bir necha ranglarda ajralib ko'rinadi. Bu ranglar –qizil, zargoldoq, sariq, yashil, zangori, ko'k va binafsha ranglardir.

Biz sinchiklab qaragan vaqtimizda bir rangdan ikkinchisiga asta-sekin o'tib borishdagi oraliq masofada shu ikkala rangga yaqin bolgan bir qancha ranglarni ko'rishimiz mumkin. Yuqorida aytilib o'tilgan bu etti xil ranglar spektr ranglar deb ataladi. Atrofimizni turli-tuman ranglar chulg'ab olgan. Rang tabiat boyligi, uning hayotiy moslanuvchanligini saxi yiofdasi turmush quvonchi, bezagidir. Kishilarning xos bo'lgan estetik intilish ularning o'zini ham bo'yoqlar yaratishga o'rgatadi. Tabiat bizga rang taqdim etdi, lekin uning (rangotuslarini) rango-rang sahovatidan , xossalaridan to'g'ri foydalana bilish, uning tuslarini ajrata bilishga o'rganish lozim va ularni mukammollashtirmoqda. Bo'yoqlar shoyi gazlomalarda tovlanadi va jilvolanadi, ular rasmga hayot va barhayotlik bag'ishlaydi. Rang qudratli , hal qiluvchi kuch sifatida o'z ta'sirini o'tkazadigan narsalar, sohalarning sanog'i yo'q.

Tabiatda ham rang xuddi qadim–qadimlardagidek kishilar hayotini to'ldirishda davom etmoqda. Tabiatda yubung'ir ranglarni yoqqandan so'ng kamalakda, shudring tomshilarida kuzatish mumkin, yorug'likning eng kuchli manbai bu quyoshdir.

Ma'lumki quyosh yoritib turgan oq qog'oz eng qora predmetdan ko'ra 25 marta yorug'roqdir. Bu rassomning eng orug' diapozonidir. Quyoshning o'zi esa shu yorug' turgan oq'ozdan 50 ming marta yorug'roqdir. Biz kundangkun quyosh qanday qilib predmetlarni tabiatda har xil rangda ko'rsatishini kuzatib boramiz. Juda ko'p predmetlar yorug' va kuchli ranglarga ega. Daraxtlarning bargi, bahordagi ko'k maysalar, havo rang , kuzgi barglar va shuncha o'xshash har xil ranglardir.yu Tabiatning bu hodisasini shunday tushuntirish mumkinki, ular juda nozik o'ralgan qatlamga ega.yuQuyosh spektr nurlari shu yuza qatlamidan o'ta turib aks etadi ular qayta shu qatlamdan o'tadi. Bunda ayrim nurlar yo'qolib ketadi. Boshqalari esa yo'qolmay bizning ko'zimizgacha etib boradi. Masalan: lolaqizg'aldoq qizil ranglarni tashkil etadi. Agar bir lolaqizg'aldoqni ko'k shishaga qo'yib qarasak u qora bo'lib ko'rinadi. Agar biz xoxlagan rangli shishidan qarasak xuddi o'zgarmay shu ranglarda ko'rinadi. Shunday qilib oq narsalar har xil rangga bo'yolishi mumkin ekan, qora ranglar esa, aksincha spektr nurining hamma ranglarini yutib yuboradi. Fizik qonunlari bo'yicha qora rang umuman yo'q rang hisoblanadi, chunki spektrda u rang yo'q.

Agarda bir nechta qora predmet olsak har xil fakturalarda ongimizda saqlab qolamiz. Bu qora rang ham bo'lsada o'zida yorug'lik nuralri aks etadi. Kul rang qanday ?

Kul rangni biz oqish rangga o'xshatamiz.

Agarda biz kul rangni ranglar bilan aralashtirsak, u sekin–astalik bilan qora rangga aylanadi. Kul rang yuzlarni spektr nurlari akst ettiradi. Masalan, quyosh botishida hamma kulrang predmetlar toshlar, er, daraxt tanasi shular qizqish rangda bo'ladi.

Kunduzgi chiroqdan ko'ra kichki suniy chiroqda ozgina qizil, sarg'ish spkktrning nuri bor. Shunda perdmترلarning usti sarg'ish nurlar tashkil etadi. Kunduzgi yorug'likda esa bu holat ham kuzatiladi.

Tabiiyki issiq ranglar sarg'ishroq tusga kiradi. Qizil ranshlar zarg'aldoq tusga. Moviy ranglar yashilroq tusga. Ko'k va binafsha ranglar shunday to'q rangga kiradiki, ba'zan qora tusga ham kirishi mumkin.

Bu o'zgarish shu ko'k–binafsha ranglarning sariq–qizil nurlarini yutib yuborishdan kelib chiqadi.

Rassomlar tabiatdagi rang–barang ranglar jilosini azaldan ko'rib yurgan. Ko'pgina rassomlar ranglar orqali gumash davri quvonchini , tabiatning o'zgarish holatini asarlarida aniq tasvirlay olgan.

Masalan : rangtasvir sirlarini mohirona egallay turib, xalq amaliy san'atini sevimli rassomlar Gogen, Matiss va boshqalar ijodini qizg'in o'rganib borayotgan Ziyoev o'zinin' tasviriy plastik uslubini o'z obrazlarida bayon etgan. Rassomni uolkan va baquvvat daraxtlar ustidagi kulrang bulutlarni quvib yuboradigan, kumushsimon yashil kul ustini to'lqinlashtiradigan, sariq–qo'ng'ir o'tlarni egib esayotgan shamolni tasvirlash. Umuman olganda, tabiatda bo'ladigan har qanday motivdari qiziqtiradi.

Rassom kumushsimon bulutlar orasidan sizib chiqayotgan nurning sirligini, manzara bo'shligini to'ldiradigan havoning nafis olinishi, xavo qatamlarining shakllarini o'ziga xos rang tasvir uslubida berishga intiladi.

Bo'yoq qalamlar bilan ishlangan rang tasvir pishiq bo'lib, engil va tinish chizish san'ati bilan hamohangdir.

Shuningdek, O'zbekiston xalq rassomi Nikolay Geogriyavish Karaxan hayotda o'z n'o'shig'ini topgan ajobib san'atkarlardan . Uning bu qo'shig'i serquyosh o'lkamiz–O'zbekistonning chiroyli manzaralari, mehnatda shiniqqan, oftobda toblangan kishilarning jasorati haqida lirik ohangda –yorqin bo'yoqlarda jaranglaydi.

Ranglar mening qonimga ona suti bilan kirgan deyar edi Karaxan . Onam gilam to'quvshi, tog'am bo'yoqshi, gilam iplarini tayorlar edi.

Karaxan o'zinin' ishlagan etyud va kompozitsiyalarida –Tabiat qo'ynida mehnat qilayotgan odamlarning yorqin, rangli kiyimlarini hayajonlanib tasvirlaydi, gammasi kishiga ko'tarinki ruh,tetiklik baxsh etadi.

Rassomning keyingi yillardagi asarlarining badiiy tili yanada o'tkirlashadi. Karaxan o'z asarlari ushuni yana yorqin ranglarni ko'proq qizil, sariq, ko'k gunafsha ranglarni tanlay boshlaydi. San'atkarning «Men qanday ishlamay – yagona maqsadga hayotni ranglaridek yorqin bo'yoqlarda tasvirlashga intildim» degan fikrini eslash o'rinlidir.

«Rang–nafis san'atning jonidir», – bo'yoq –rassom fikrini ifodalovshi quroldir» deb aytgan edi I.E.Repin Biz bu rassomning fikrini bejiz keltirmadik. Tasviriyl san'atning muhim turlaridan hisoblangan rang tasvirida rang asosiy vazifani bajaradi. Rassom rang orqali o'z asarlarida tabiatning naqadar go'lazziligi narsalarning rang–barangligini ularning hajmini ko'rsatadi. Ranglarsiz birorta rassom rangtasvirda o'z asarlarini yarata olmaydi.

Rassomlar har bir asarni yaratayotgan paytda tabiatga zehn bilan tomosha qilib ularni his qila bilish kerak. shundagina har bir rassomning yaratgan asarlari tantanali tarzda shiqadi.

Ranglarsiz biz turmushni tasavvur qila olmaymiz. Shu ranglar orqali tabiatdagi predmetlarni bir–biridan ajrata olamiz. Rassomlar o'z peyzajlarini ishlaganda ranglarni bir–biriga singdiradi va tabiatning naqadar musaffoligini, go'zalligini ming xil ranglar orqali kishini zavqlantirar darajasida tasvirlaydi.

Ranglarni xarakteriga qarab yana issiq va sovuq turga bo'lish mumkin. Birinshi turga rang va uning bir nisha turlari : to'q qizil, lola rang, sariq va uning turlari : och sariq , to'q sariq va boshqalar kiradi. Mazkur ranglar olamga cho'g' qizigan temir va quyoshni eslatgani ushuni, rangshunoslikda issiq ranglar deb ataladi.

Sovuq ranglar qatoriga yashil, zangori, binafsha va ularga yaqin bo'lgan ranglar kiradi.

Xromativ va axromatik ranglar .

Spektrning barsha ranglari axromatik ranglardan farqli ravishda xromatik (ravishda) ranglar deb ataladi. Axromatik ranglar bitta xossaga oshlik xossasiga ega, ularda rang bo'olmaydi, ular ma'lum darajada och yoki to'q bo'lishi mumkin.

Xromatik rangning oshiqlik, yorqinlik jihatdan o'ziga teng bo'lgan axromatik rangdan tafovut darajasi to'yinganlik deyiladi .

Belila, yani oq bo'yoqning oshligi eng yuqori gazlamalar ishida oqliq darajasi har xil bo'lgan gazlamalar uchraydi. Xuddi shuningdek, qora ranglarning ham turli-tuman xillari bo'ladi. Ma'lumki, eng qora rang qora baxmalning rangi bo'lib, o oshligi eng kam yoki eng to'q axromatik rangga mislo bo'lishi mumkin u timqoradir.

Xromatik ranglarning eng xarakterli va o'ziga xos xossasi rang toni, yani ranglar tusidagi tafovutdir. Xromatik ranglar orasida ham to'yingan va to'yingan ranglar bo'lishi mumkin. Och pushti, och yashil va boqa ranglar ham to'yingan ranglarga misol bo'ladi.

To'yingan ranglar spektr ranglaridir. Ranglarning oqqa ko'proq yoki kamroq yaqinligi oshlik, to'qliq deb ataladi. Masalan : sariq rang va uning tushlari sarg'ish yashil, sarg'ish zarg'aldoq ko'k va binafsha ranglardan ansha ochiqroqdir.

Rang doirasida o'zara qarama-qarshi joylashgan ranglar konkret ranglar deb ataladi. Kontrast ranglar deb ataladi. Kontrast ranglar bir-biridan keskin farq qilib , biri ikkinshisidan yanada ochadi, yani yorqin qilib ko'rsatadi.

Masalan : yashil rang fonida qizil rang cho'qdek yonib ko'riladi va aksinsha qizil rang fonida yashil rang ansha yorqinlashadi.

Rang bilan ishlashda rang garmoniyasini, yani ranglar uyg'unligini bilish katta ahamiyatga ega. Ikki o'zara mos ranglarni topish lozim bo'lganida rang doirasidagi bir -biriga qarama-qarshi turgan uch ikki rang olinadi.

O'zaro uyg'un bo'lgan uch rangli topish kerak bo'lganida esa rang doirasidagi bir-biridan ushta oraliqdagi ranglar olinadi.

Shuningdek, ranglar haqida gapirilar ekan, hosil bo'lgan ranglarni ishlatish ushin kerakli materiallar haqida ma'lumotlar beradi. Hosil bo'lgan ranglarni ishlatish ushun kerak bo'lgan materiallardan qog'oz va mo'yqalamdir.yu Qog'oz ayniqsa ras shizishda asosiy material bo'lib hisoblanadi. Qog'ozning xillari juda ko'p. Ulardan eng yaxshisi «Vatman» deb ataluvchi qog'ozdir. Bu qog'oz nihoyatda pishiq va

qalin bo'lib ham qalam, ham akvarel bilan ishlash ushun juda yaxshi qog'oz hisoblanadi.

Shuningdek, chizmachilikda uchun maxsus tayyorlangan qog'ozlar ham etarli darajada pishiq bo'lganligi sababli ulardan ham rasm chizishda bemamlo foydalanish mumkin. «Alkesandrskiy» nomli qog'ozlar ham sifatli qog'ozlar hisoblanadi .

Ulardan har qanday tasviriy faoliyatlarda foydalansa bo'ladi. Usti qismi silliq yoki yaltiroq qog'ozlar bo'yoqlarni o'ziga ishlab olish xususiyatigsha ega bu'lmaganligi ushun ulardan foydalanish tasviya etilmaydi.

Shuningdek mo'yqalamni ishlatayotgan paytda uni ishga yaroqli yoki yaroqsizligini bilish uchun uni toza suvda xo'llab silkitish kerak, agarda uning xillari bir erga to'p bo'lib tursa, ishga yaroqli aks holda yaroqsiz hisoblanadi. Talabalar o'rtasha kattalikdagi 18–12– 16 nomerli mo'yqalamlarni ishlatadilar.

Mo'yqalamni ishlatmagan paytda uni stakanga mo'yna tomonini yuqoriga qaratib solib qo'a'ish kerak. Katta hajmdagi mo'yqalam o'ziga ko'proq eritma oladi.

Mo'yqalamning ishlatilishining bir qansha usullari bor. Keng yuzalarni bo'yogan vaqtda mo'yqalam burchak ostida ushlanadi, yuqlridan pastga qarab, chapdan o'ngga tortgan engil «mazoklar» bilan qoplab tushiladi.

Engil va tiniq qilib bo'yolgan paytda esa mo'yqalam tik vaziyatda ushlanadi va qog'oz bo'ylab ohistagina yurgiziladi.

Kuchli «mazok» hoil qilish ushun mo'yqalam kerakli erga qattiqroq bolsilib , darhol ko'tarib olinadi. Oqit etayotgan bo'yoq eritmasi esa toza mo'yqalamga ishlab olinadi va sidirb tashlanadi.

Ranglarning ohangdorligini saqlab qolish, rangning tovlanishi ushun bir rangning ustiga ikkinchisini qo'yib, yangi tus hosil qilish usulidan foydalanish mumkin.

Bunda yangi qo'yilgan bo'yoq orasidan ostki bo'yoq jinalib turadi. Masalan : sovuq tusli ranl ustidan issiq tusli rang qoplash orqali yangisha rang hosil qilish mumkin.

Optik yo'l bilan aralashgan ikki rang oq va kul rang hosil qiladi. Ularni biz to'ldiruvshi ranglar deymizyu. Masalan, och qizil rang yashil rangga to'ldiruvshi bo'lib hisoblanadi.

Qizil rang esa moviy yashil rangga (to'ldiruvchi) bo'lib hisoblanadi.

Qizil rang esa moviy yashil rangga (to'ldiruvchi) zarg'aldoq moviy rangga, sariq binafsha ko'k rangga.e sarg'ish yashil rangga esa siyoh rangga binafsha ko'k rangga, sarg'ish yashil rang esa siyohrangga qo'shimcha rang bo'lib ishlatiladi. Qo'shimcha ranglar yonma–yon qo'yilganda kontrast konuni bo'yisha kuchli rang hosil qilib ular juda ochiq rasmni tashkil etadi.

Masalan : qizil rang yashil rang bilan yonma–yon qo'yilganda kuchliroq ko'rinadi. Agar ikkita qo'shimcha rangni teng miqdorda olinib aralashtirganda kul rang hosil bo'ladi.

Ranglarda kushlilikni yo'qotish ushun ozgina yashil rangdan suritish lozim va yoniga sal qizg'ish rangni suritiyub qo'yish lozimi.

Ba'zi rassomlar qora ranglarni ishlatishdan qo'rqadilar. Serov o'z o'quvchilariga nima uchun qora rangdan qo'rqasizlar, juda ajoyib bo'yoq , lekni uni ehtiyotkorlik bilan mohirona ishlata bilish kerak. lekni vaqti bilan qora bo'yoqlar foydali bo'lib ishlatiladi – degan edi.

Har qanday tovushlarning pala –tartish qo'shilishidan quy hlosil bo'lmaganidek, tonlarnigng har qanday birikish ham ranglar gammoniyasini , yani buyumning ko'zni quvontiradigan va o'ylangan fikrning amaldagi aksi bilan uyg'unligidan zavqlanish tuyg'uksini uyg'otadigan rangiy tovlanishi yarata bermaydiyu.ranglarning muskin bo'lgan barch uyg'unlashishlarini, tonlarning barcha tuganmas xilma–xilligini sanab o'tish, ata va foydalanish uchun o'rganib chiqishning iloji yo'q, albatta. Ranglar uyg'unligini tanlashni umumiy birlashtirishdan , masalani, qorani oq bilan, havorangni qora bilan, sariqni jigari bilan birlashtirishdan boshlash, kerak va hokazo.

Bunda rang doirasida joylashgan qo'shimsha ranglarni aralashtirishga hozircha harakat qilmaslik kerak.

O'zaro qo'shimsha va neytral asosiy ranglar gruppalari bilan ishlashni o'rganib so'ng boshqa murakkabroq ranglar birikmalariga o'tish mumkin.yu

Bir xil ranglar ikkinshi xil ranglar ta'sirida turli tovlanadi.masalan, qizil rang boshqa ranglarga ko'p, zarg'aldoq, yashil tus beradi. Sovuq, ranglarni ham, iliq ranglarning ham to'yinlanganligi kontrast yo'li bilan kuchayadi. Agar kul rang kvadratni qizil, yashil, sariq va ko'k fonga joylastirsak, ishki kvadrat boshqa ranglarning xoziriy iliqqligiga ta'sir qilmaydi, qizil kvadrat esa ko'k rang bilan yondashganda yorqinroqdek , ko'k kvadrat esa sariq kvadratga yondashganda to'qrovdek tuyuladi.

Rang ta'siri rangning intenisligi yoki to'yinganligina bog'liq. Masalagn, kul rang kvadrrat tuq fonda, oshroq fonda esa to'qroq tuyuladi. Bunga ishonch hosil qilish uchun sidirg'a kul rang gazloma bo'lagining bir chetini oq forgna ikkinchi chetini qora fonga quyib ko'rish kifoya.

Bu hodisa ochiqlik bo'yicha kontrastlik deb ataladi. Yorqin ochiq ranglar kishida lirik kayfiyat tug'diradi, intensiv va yorqin ranglar ko'tarinki rux paydo qiladi.

To'q va xira ranglar kishida xafagarshilik uyg'otadi. Bo'yoqlarning rang-barangligi va disgarmoniyasi kishini behalovat qilib, asabiylashtiradi. Akvarel rassomchiligi ranglarning yorqinligi tiniqligi va tozaligi bilan ajralib turadi. Akvarel bbo'yoqlar bilan ishlash usullari o'z taraqqiyotida bir necha marta o'zgardiyu. Akvarel bilan ishlash uusuli juda qadim zamonlardan beri mavjuddir.

Qadimgi Misrliklar papirusda akvarel bilan ishlash usullaridan xabardor bo'lganlar.yu O'rta asarlarga kelib qo'lyozma sahifalari va kitob minatyuralari akvarel bo'yoqlarda bezatilar edi. Keyinchalik akvarel guash bilan aralashtirib qo'llanidagin bo'ldi. Uyg'onish davrida bir necha rassomlar bu bo'yqlar bilan ishlar edilar. O'sha davrda ijod qilgan mashhur rassom Albert Dyurer o'z ishlarida akvarelni ko'p qollar edi.

XVIasrda asosan Gollandiya va Flondriyada akvarel bilan ishlash keng tarqaldiyu. Akvarel o'zining rivojlanish jarayonida tasviriy san'atning peyzaj, portret, natyurmort va boshqa janrlarida ishlatilar edi.

O'sha davr rassomlari ichida Yakabri İordonsning akvarelda bajarilgan ishlari mazmunining chuqurligi va ranglarning tozaligi bilan ajralib turadi.

XVIII asrda yashab o'tgan frantsuz rassomi Gyuber ham akvaerl texnikasini mukammal o'zlashtirigan mohir san'atkor sifatida ko'zga tashlanadi. shu davrda İtaliya arxitektotlari va manzaranavis rassomlari akvarelda ancha samarali foydalanar edilar.

Rossiyada akvaerl texnikasining rassomchilikni rivojlantirishdagi muhim ahamiyatini faqat XVIII asrda tan olindi. Ungacha akvarel kitoblarni bezashda, turli xil ornamentlarni ishlashti va boshqa amaliy bezatuvchilik ishlarida qo'llanilar edi. Rus san'atida akvaerl rassomchiligi ustalaridan A.V.Voronixin, J.Kvarens, F.Ya.Alekseevlarni tilga olish mumkin. Jakono kvaenchi qora akvarelda mo'yqalam va pero bilan ishlashni kashf etgan . Bu davrda akvarel bo'yoqlarda portret ishlash keng suratda rivojlandi.

Akvarel bo'yoqlarda ishlash usullarining takomilanuvi uning turlarining ko'payishiga olib keldi. Akvarel bo'yoqlar mo'yqalamda oson olinadigan, suvda yaxshi eriydigan bo'lishi kerak. Eng sifatli akvaerl bo'yyoqlardan sanaluvchi «Leningrad» nomli bo'yoq plastmassadan ishlangan idishlarda , 24 xilda chiqariladi. Suv bilan suyultirilgan bu bo'yoqlar uzaq vaqtgacha eritma shaklida saqalanadi, qog'ozga yupqa qatlam tarzida mayin va tekis surkaladi. Akvaerl bo'yog'ida bajariladigan ishlarning sifatli chiqishida muhim rol o'ynaydigan vositalardan biri qog'ozlar, chunki undan sof bo'yoq o'rnida eng yorug' erlarni ifodalashda ham foydalaniladi. Qog'oz sirtlarining bir oz g'adir–budur bo'lishi akvarel bo'yog'ida bajariladigan ishlarning sifatli chiqishiga olib keladi. «Goznak» belgisi bilan chiqariladigan vatman qog'ozi akvarel bo'yoqlar bilan ishlash ushun juda qulaydir. Bu qog'ozga ishlangan rasmlar yoqimli va jozibali ko'rinadi hamda vaqt o'tishi bilan sarg'ayib qolmaydi. Akvarel mo'yqalamlari yumaloq bo'lib, uch tomonga qarab ingichkalanib boradi, moyni qillardan tayyorlangan bo'ladi. O'quvchilar ushun 18–12–16 nomerli mo'yqalamlapr qulayroqdiryu

Talabalarga akvaerl bo'yoqlari va mo'yqn'alamning xususiyatlari hamda xossalarini yaxshiroq o'rgatish lozim .

Akvarel bo'yoqlardan foydalanishda qiya «30–45» aftorida bo'lgan tekislikda ishlash yaxshi natija beradi. Mo'yqalamni niyahot darajada ahamiyat qilish kerak. Bo'yyoqli olayotganda mo'yqalamni haddan tashqari ko'p bosib ishqalash tavsiya etilmaydi.

Bir bo'yoq olingandan so'ng ikkinchi bo'yoqni olishda mo'yqalam dastavval tozalab yuviladi va latta bilan quritiladi.

O'quvchilarning ishlari sifatli chiqishi uchun ularni «cinovchi» qog'oz bo'yoqlarida samarali foydalanishga o'rgatmoq zarur.

Ch.unki bunda ular narsaga qarab rang tanlashga o'rganadilar va bo'yoq rangini yanada to'laroq va mukammalroq bilib oladilaryu.

Bo'yoqlar bilan ishlashida o'quvchilar faqatgina to'plamda bor ranglarni aralashtirib topish usullarini ham o'rganadilar. Bu narsalar asat sekinlik bilan mashqlar orqali olib boriladi.

Avvalo talabalar uchasosiy ranglar bilan tanishib chiqadilar . Sariq qizil va zangori ranglar hisoblanadi . Chunki bu ranglar hech qachon boshqa ranglardan hosil qilinmaydi. Ularni bir–biri bilan aralashtirish orqali esa spektrdagi barsha ranglarni hosil qilish mumkin.

Ranglarni aralashtirib ko'rishni praktik mashg'ulot sifatida olib borish yaxshi natijalar beradi. Vaqtni tejash ushun uch qator partadagni o'quvchilarga uch xildagi bo'yoqlarni , alohida holda aralashtirish topshiriladi. Masalan, birinshi qatlordagi o'quvchilar zangori va sariq ranglarni va nihoyat , uchinchi qatordagilar qizil va zangori ranglarni aralashtirib quradilar. Shunday ekan, har bir o'quvchi bu ishning faqat bir variantini bajaradi, lekin butun sinf uch variantini bajaradi, lekin butun sinf uch xildagi qorishmaning guvohi bo'ladi. Shu tarqi ranglarni bir–biri bilan aralashtirib har bir rangning bir necha xil tushni hosil qilish mumkin. Ranglarning tusi va bu rangning belgisi hisoblanadi.

Tabiatdagi jismlar va narsalar har bir tusda bo'lishi mumkin. Masalan, olmasharning har xil sariq tustagisini sarg'ish yashil, sariq zarg'ilodik , sarg'ish qizil, limon sariq kabi ranglarni uchatish mumkin.

Akvarel bo'yoq ishlashda oq bo'yoqdan foydalanilmaydi, chunki oq bo'yoq rolini oq qog'ozning o'zi bajaradi. Ostki qavat ko'rimaguncha navbatdagi bo'yoq qatati yoqizilmaydi. Utki qatlam tez qo'yilishini lozim, aks holda, ostki qavat yuvilib, ketishi mumkin, bo'yosh vaqtida mo'yqalam doimo suyuq eritma tuslariga bilan to'latib turiladi.

Atrofmizdagi butun borliq, xilma-xil ranglarning issiq va sovug' tuslariga boydir, ularni aniqlash va topish ancha mashaqqatli ishdur.

Ranglarning ohangdorligini saqlab qolish rangning tovlanish uchun bir rangning ustiga ikkinchisini qo'yib, yangi tus hosil qilish usulidan foydalani mumkin. Bunda yangi qo'yilgan bo'yoq orasidan ostki bo'yoq jilolanib turadi. Masalan, sovuq tusli rang ustidan issiq tusli rang qoplash orqali yangicha rang hosil qilish mumkin yoki aksincha, lekin shuni esda tutish lozimki, akvarel bo'yoqlari qurigandan so'ng rangini o'zgartiradi, bir oz o'shiradi va ravshanlik darajasini birmunsha yo'qoishi mumkin. Birinchi quyilgan bo'yoq qatlamining yorug'lik darajasi muvim ahamiyatga ega ikkinshi qavatning rangini bo'g'masligi kerak.

Yorug'lik shulasining qarama-qarshi tomonidan «sol» joylashgan bo'ladi. Sol hamma erda bir xil kushga ega bo'lmasdan, ayrim joylarda unshalik to'q va yorug' bo'lmagan qismlari ushraydi.

Bular qo'shni narsalardan qaytib tushayotgan nurlar bo'lib, sado refleksi nomi bilan yuritladi. Reflekslar asosan yorug'lik shulasiga nisbatan to'qroq bo'ladi. (Reflekslar asosan yorug'lik) quyosh nurlari yoki derazadan tushayotgan nurlar soldagi predmetlarning shulasini kushaytiradi, natijada shula yanada tiniq va yorug'roq bo'lib tuyuladi.

Akvarel bo'yoqlar bilan ishlash usullarini mukammal o'rganishini ishonshli vositalaridan biri notyumortlar ishlashdir. Dastlabki notyumortlar ishlashda bir-biridan rang jihatidan keskin farqlanadigan aniq rangli narsalardan tanlash kerak. Qo'yilgan notyumortlarning barsha o'quvshilarga ko'rinarli bo'lishga va ekrak miqdorda etibor berish zarur. malumki yonidan yoritilganda narsalarning shakli hajmi ravshan ko'rinadi, yorug'-soya erlari aniqlanadi.

Shunday ekan, o'quvshilarga akvarel bo'yoqlar bilan ishlash usullarni o'ragtish va bir vaqtda ularni rangshunoslik asoslari bilan qurollantirish mumkin.

1-Mashq.

Bo'yoqlarni aralashtirish natijalarini o'rganish qog'oz varag'ining har qaysi tomonini 7- teng bo'lakka bo'lib, ularni shiziqlar bilan birlashtirsak, to'g'ri to'rtburshaklardan iborat tuv hosil bo'ladi. Qizil bo'yoqni suyultirib u bilan kvadratlaning bir qatorini bo'yab shiqamiz. Bu paytda mo'yqalamni yuqoridan pastga tushuramiz. Pastki shiziqqa kelgash, mo'yqalamni siqib tashlab, ortiqsha bo'yoqni unga shimdirib olamiz. Shunda bo'yoq qog'oz shetiga oqib tushmaydi. Qolgan barshasiga ham shu tariqa bo'yoq surkab shiqamiz. Bunda ranglar tartibi quyidagisha bo'ladi; qizil zarg'oldoq, sariq, yashil, havorang, ko'k, binafsha rang (spektr ranglari).

2-Mashq.

Tiniq bo'yoq qalamlarini usma-ust surkash yo'li bilan to'g'ri to'rtburshaklar qatorini tasvirlash . To'g'ri to'rtburshaklarga engil tiniq tarkibli istalgan bo'yoqni yuqoridan pastga tomon galma-gal surkaymiz. So'ngra shu bo'yoq tarkibini birinshi va ikkinshi to'g'ri to'rtburshaklarga ikkinshi marta qo'yamiz.

Bo'yoq qurigash, eng birinshi turgan to'g'ri to'rtburshaklikka yana bir bor qatlam bo'yoq sursak har xil oshiqlik va to'yinganlikdagi rangli ushta to'g'ri to'rtburshaklik hosil bo'ladi.

3-Mashq.

Ranglar doirasini tuzush. Qog'oz varag'iga doira shizib, uni 12 ta teng bo'lakka bo'ling, eng yuqoridagi birinshi sektorni ko'k rangga va 9-sektorni qizil rangga bo'yang. Ana shu ush rang asosiy ranglar hisoblanadi. Ular orasiga har xil ranglarni aralashtirib hosil qilingan yasama ranglar joylashtiriladi. Ushinshi sektordan boshlab xuddi o'sha tartibda sakkizinshi sektorgacha ko'k bo'yoq surkaladi.

Shundan oltinshi sektordan to ushunshi sektorgasha qizil bilan bo'yaladi. Shunda 12 ta rangdan iborat bo'lgan ranglar doirasi hosil bo'ladi. Bulardan ushtasi asosiy rangdir.

4- Mashq.

Qo'shimsha ranlar juftini navbatma-navbat aks ettirsh. Masalan, qizil va yashil, sariq va binafsha rang, zarg'aldoq va ko'k. So'ngra xuddi shunday juftlar qatorini hosil qilamiz va har qaysi rangga bir oz qo'shimsha rang qo'shamiz; qiziga yashil, yashilga qizil va boshqalar. Keyin esa sof qo'shimsha ranglar juftini taqqoslaymiz. Sof rangga, kul rang tus qilib ham dearli shunday effektga erishish mumkin.

Rasm shizish qoydalari bilan tanishib shiqqandan so'ng unshalik qiyin bo'lmagan shartli yassi, narsalarning o'ziga qarab rasm shizishga o'tish mumkin. Bundan asosiy maqsad narsani to'g'ri kuzatish, har xil shiziqlarni qo'lda shiza olish, qo'l harakatini aniqlashtirish, rasmni qog'ozga to'g'ri joylashtirish, yordamshi shiziqlardan o'rinli foydalanish, narsalar shaklaning tuzilishi va xarakterli xususiyatlarni hamda bo'laklarning nisbatlarini aniq topish, tasvirni ishonarli darajada, to'g'ri ishlashga o'rganishdan iboratdir.

Shratli yassi narsalar rasmni shizishni barglardan boshlash maqsadga muvofiqdir. Shizishni oddiy shakldagi tol, terak, shaftoli, o'rik, olma, kabi daraxtlarning barglaridan boshlab, so'ngra yong'oq, paxta, uzum, akatsiya, atirgul, beda kabi birmunsha murakkabyu shaklga ega bo'lgan barglarning rasmini shizishga o'tiladi. Barg rasmini shizishdan oldin uni tahlil qilib shiqish kerak. Bu qaysi daraxtning bargi, bargning rangi qanday, barg tashqi ko'rinishi jihatidan qanday shaklga yaqin, bargning quyi qatlami yoki enimi.

Shu tahlillardan so'ng rasm shizishga kirishamiz. Barglarning rasmini shizishda yordam o'q shizig'idan foydalaniladi. Yordamshi o'q shizig'i o'tkazilgandan so'ng shu o'q shizig'ida bargning bo'yi va uning eni aniqlab olinadi va shu tarzda shiziladi. Rasm shizish malumotlarining yana bir nisbiy sifati o'quvshilarda ko'rish xotirasini, yani ko'rgan narsani eslab qolish qobiliyatini tarbiyalashdir. Malumki, yaxshi ko'rish xotirasiga ega bo'lish har bir shaxs ushun zarur bo'lgan qobiliyatlardan biridir. Har

qanday narsaning tasvirini shizish rasm yoki shizma shizuvshida riojlangan fazviy tasavvur bo'lgandagina bexato sifatli bajarilishi mumkin.

Fazoviy tasavvur narsalar shaklini hosil qiluvshi elementlarning o'zaro fazoviy holatini to'g'ri idrok eta bilish va uni tasvirda to'g'ri bera bilishdan iboratdir. Talabada fazoviy tasavvurning rivojlanishi asosan kuzatish rasm yoki shizmalar shizish jarayonida amalga oshiriladi. Ko'pgina rassomlarimiz o'z asarlarida qanday ishlash va ranglarni o'z o'rniga qanday qo'yilishini ko'rsatib o'tgan. Shunday ekan maslan: O'zbekiston xalq rassomlari Rahim Laxmedov, M Nabiev va Kovalevskayalar fikrimiznig yaqqol dalilidir.

MASHg'ULOTLARNING SAMARADORLIGIN OSHIRISH METODIKASI.

Mashg'ulot samaradorligi usllarini oshirishda talabalarni yanada shu temaga qiziqtirish, ko'rgazmali qurollardan umumiy foydalanish, har bir darsni o'tganda temani doskaga shizib ko'rsatishdan (o'qituvshi ushun) iboratdir.

Darsni yanada mazmunli va tushunarli bo'lishi ushun ko'rgazmali qurollardan foydalanish kerak. Bizga malumki, tasviriy sa'nat darslarida o'qitish ishlarini ko'rshgazmali qurollarsiz tasavvur qilib bo'lmaydi. Shunki talabalarga ko'rsatiladigan ko'rgazmali qurollar ham hayotiy, haqiqiy obektiv reallikni aks ettiruvshi bo'lishi, hamda o'quvshilar ushun narsa va hodisalarni tushunishda etakshi rol o'ynashi kerak.

Talabalar bilan individual ish olib borishda ko'rgazmali qurollar har tomonlama to'g'ri va to'la tuzilishi kerak. Ko'rgazmali qurollar o'riladigan materiallarga muvofiq tashkil etiladi, hamdaularning programma materiallarini to'liq o'zlashtirib olishlari ushun asosiy manba bo'ladi.

Talabalarga ko'rsatiladigan ko'rgazmali qurllar o'quvshilarning keyingi bilim olish jarayoni ushun muhim asos bo'lmog'i lozim. Shunday ekan, o'quv tarbiya ishlarini amalga oshirishda texnika vositalari alohida ahamiyat kasb etadi. Dars materiallarini aniq tushuntirish atroflisha bayon etishning, o'quvshilarning darsga bo'lgan qiziqishini

tashabbuskorligini orttirishning asosiy ishlaridan biri darsda texnik vositalardan foydalanishdir.

Tasviriy sa'nat darslarida asarlar reproduksiyalari va otkritkalarini, diapozitiv, diofilm va kinofilmlarni ko'rsatib berish maqsadga muvofiqdir. Bundan tashqari masalan; , biz hozir ranglar haqida ularning turlari, tuzilishi va har xil omuxta ranglarning hosil bo'lishi haqida gapirib o'tganimizdek shu ranglarni qanday hosil qilish usullarini yanada o'quvshilarga mukammal ravishda o'rganib borish albatta maqsadga muvofiq ishdur.

Buning ushun talabalarining o'zlariga ranglarni qanlay tayorlashni o'rganishni tajribada sinab ko'rish kerak.

Yuqorida aytib o'tilgan barsha so'zlarga o'zlashtirilishga sabab maktablarda oshilgan tn'o'garak mashg'ulotlarni o'z vaqtida mukammal ravishda o'tkazdirilishidir.

XULOSA

O'sib kelayotgan yosh avlodni tarbiyalashda tasviriy sanat fanining ahamiyati juda kattadir. Shunki yosh bolada kattalarda ham tevarak-atrofdagi narsa va hodisalarga estetik munosabat tarkib toptprish, ularni go'zallikni his qila bilishga va tushunishga hamda shu vaqtda his va tushunshalarni hayotga tadbiq etishga o'rgatadi.

Hozirgi kunda talabalar fanning yuqori sho'qqilarini egallash ushun harakat qilayotgan paytda ularda tasviriy sanat faniga ham bo'lgan qiziqish kundan-kun ortib bormoqda. Bu esa o'z-o'zidan tasviriy sanat darslarinig odiga qo'yilgan talablarini kushaytiradi. Tasviriy sanat darslarinig oldiga qo'yilgan talablar pedagogik talim tarbiya metodlari asosida bo'lib, bu talablarni amalga oshirishda shu talablarga amal qilinadi.

Tasviriy sanat darslari bilan bir qatorda tasviriy sanat bo'yisha tashkil etiladigan to'garaklarni tashkil qilish; uning ishlarini muvafaqqiyatli olib borish tasviriy sanat darslarining samaradorligini yanada oshiradi.

To'garaklar kasb-hunar kollej talabalarinig darsdan keyin bo'sh vaqtlarida o'tkaziladi. Bu esa talabalarining bo'sh vaqtlaridan unumli

foydalanishlarida katta ahamiyatga egadir. Biz yuqorida auditoriyadan tashqari ish turlaridan biri to'garaklar haqida gapirib o'tganimizdek, to'garaklar talabalarining bilim va malakalarini mustahkamlashda ularning estetik qobiliyatlarini rivojlantirishda, badiiy didlarni o'stirishda va har tomonlama garmonik rivojlantirishda muhim vosita hisoblanadi.

Shunday ekan, barsha mashg'ulotlar qatori tasviriy sanat kasb-hunar kolleji talabalarida ijod qilish qobiliyatlarini rivojlantirish malum ketma-ketlikda ishlash kabi zarur malakalarning erta shakllanib boshishiga imkon beradi. Bunda o'qituvshi talabalarining shu fanga bo'lgan qiziqishlari, ehtiyojlari, ularning yosh xususiyatlarini hisobga olgan holda ish ko'rish kerak.

Malumki bizning hayotimizda ranglar har bir qadamda ushraydi. Shunki tabiat go'zal, shiroyli, rang-barang, ko'rkam va naqadar jozibadordir. Mana shu shu xilma xil ranglarni seza bilish har bir insonga xosdir. Har bir inson shu tabiatning shiroyiga va rang barangligiga zehn bilan tomosha qilgisi keladi.

Shunday ekan mohir mo'yqalam ustasi ham tabiatning rang barangligiga zehn bilan qaraydi va tabiatdagi shu ranglarni o'z asariga bitgisi keladi. Masalan; erta bahordagi yam-yashil maysalar, tog' bag'ridagi qip-qizil lolalar fikrimizning yaqqol dalili bo'lib hisoblanadi. Tabiatdagi ranglarni o'quvshilarga yaqindan tanishtiradi va ularni tayorlashni har bir maktabda amalga oshira maqsadga muvofiq bo'lar edi.

Ranglar kasb-hunar kolleji talabalarida sezish qobiliyatini oshirishda asosiy vrsitadir.

To'garak mashg'ulotlarinig taxminiy yarim yillik rejasi.

P\p	Mavzular	İsh materiali	soat
1.	Rangshunoslik haqida suhbat		2
2.	Akvarel texnikasi haqida suhbat		2

3.	Akvarel bo'yoqlarida mashq qilish	akv	4
4.	Kub vatsilindr rasmini ishlash (grizal)		4
5.	Ko'za rasmini ishlash	-	4
6.	Inson boshini ishlash	-	4
7.	Tematik natyumort «Sanat sributlari»	-	4
8.	Uy ro'zg'or buymlari notyumort ishlash	-	4
9.	Tematik manzara ishlash	-	4
10.	Suhbat		4
11.	Tematik natyumort ishlash	«-»	4
12.	Qush tulumiga tqarab rasmini shizish	akv	6

Uzbekiston Respublikasi Xalq ta'lim vazirligi
Ajiniyoz nomidagi Nukus davlat pedagogika instituti

Fizika –matematika fakulteti

«Himoyaga ruxsat etilsin»

Tasviriy san'at va chizmachilik

kafedrasi mudiri _____J.A.Darmenov

«_____»_____2006 y

Tasviriy san'at va muxandislik grafikasi mutaxassisligi kunduzgi bulim
talabasi Bekmetova Xurriyat

«Kasb –hunar kollejlarda rangshunoslik darslarini uqitish metodikasi»

BITIRUV MALAKAVIY Ishi

Pitkeriwshi:

Bekmetova X

İlimiy raxbar:

Darmenov J. katta uqıtwshı

Kafedra mudiri:

Darmenov J. katta uqıtwshı

Nukus –2006y

MAVZU : KASB –HUNAR KOLLEDJARIDA
RANGSHUNOSLIK DARSLARINI uQITISH METODIKASI.

REJA :

I bob. Tasviriy san'at fanidan kasb –hunar kollejida tasviriy san'at darsi ish turlari, maqsadi va vazifalariq

a) Tasviriy san'at darslarida suhbat utkazishning maqsadi va mohiyati.....o'

b) Kasb –hunar kolleji talabalari bilan tugarak mashg'ulotlarini tashkil etish metodikasi.....h

II bob. Kasb–hunar kolleji talabalarining rang sezish qobiliyatlarini ustirish metodikasi.....g'0

A) Xilma–xil aralashma ranglarni hosil qilish yullari.....g'0

B) Mashg'ulotlarning samaradorligini oshirish metodikasi.....qq

XULOSA.....qn'

Kasb–hunar kolleji talabalarini rangshunoslik darslarida o'rganishi lozim bo'lgan uquv mashg'ulotlarni taxminiy tizimi

1. Suv, bo'yoq, guash, elimli bo'yoq, kabel, sangina, sous va boshqa ashyolar.

2. Moy bo'yoqli va tuxumli bo'yoq (tempera)

3. Badiiy moy bo'yoqlar

4. Badiiy laklar

5. Shamli rang tasvir (plastilin)

6. Elimli bo'yoq turlari

7. Mozayka va vitrajda ranglar

8. Tabiiy ranglar

9. Meva va usimliklardan olinadigan ranglar.

10. Rang tasvir ashyolari, anjomlari, sarash, ta'mirlash, saqlash usullari Mavzuning mohiyatini bitiruv malakaviy ish jarayonida oshib bermoq uchun metodik jihatdan chuqur tahlil etmoqlik uchungun quyidagi tizimga etiboringizgi qaratmoq lozim.

1. Malakaviy ishning metodologik asoslariga tayanish.

2. Malakaviy ishining dolzarbligini aniqlash.

3. Malakaviy ishning ilimiyligini asoslash.

4. Malakaviy ishning maqsad va vazifalarini ochib berish.

5. Malakaviy ishning obektiviga etibor berish.

6. Malakaviy ishning matniga xulosa yasash.

KIRISH

Tasviriy san'at fanidan kasb –hunar kollejida, tasviriy san'at dars turlari, mazmuni va vazifalari.

1. Malakaviy ishning metodologik asoslariga tayanish

Kasb –hunar kollejida o'qitiladigan barcha fanlar ham tasviriy san'at fani Rangshunoslik mashg'ulotlar uquvchilarga madaniy saviyasini ham oshiradi : ayniqsa biz shu erda tasviriy san'at bo'yicha tashkil etiladigan mashg'ulotlarni alohida ta'kidlab o'tishimiz lozim.

Kasb hunar koledji mashg'ulotlarida ham talabalarni tasviriy san'at darslariga bo'lgan qiziqishini orttirishda yomon o'zlashtiruvchilarni yaxshilar qatoriga etkazib olishda, istedodli boallarning ijodiy yuksalishlarida, darsdan olgan bilim va malakalarini turmushda qo'llashga o'rgatishda juda katta ahamiyatga egadur. Tasviriy san'at predmetidan amalga oshinrishili lozim bo'lgan bu fan o'qituvchisi o'z fanini nazariy metodik va amaliy jihatdan puxta bilishi kerak.kasb –hunar kollejida tasviriy san'at kabinitine tashkil etishi texnika vositalari yaxshi ishlay olishga to'la imkoniyat yaratilgan bo'lishi kerak. Shu bilan birga o'qituvchiga amalga oshirishi lozim bo'lgan har qanday tadbimrlarni ko'zda tutgan aniq va real belgilashi va uni amalga oshirish yo'llarini to'g'ri belgilab olish lozim.

San'at –estetik tarbiyaning eng muhim vositasidir. San'at real voqelikni hissiy idrok qilinadigan badiiy obrazla yordamida aks ettirib, ana shu obrazlar orqali kishining hislari va ongiga ta'sir etib, uning dunyoqarashini tarkib toptirishga yordam beradi. U kishilarning aql–idrok va qalbi uchun kurash qurolidir.

San'atning tarbiyaviy ahamiyati ikki tomonlamadir. Uqishga zur zavq bag'ishlaydi, uni badiiy jihatdan ustiradi va shu bilan birga hayotni bilishning muhim vositasi hisoblanadi. Kasb –hunar kolledjida badiiy tarbiyani muvaffaqiyatli amalga oshirish uchun bu tarbiyaning vazifalarini tug'ri tushunib olish muhimdir. Odatda badiiy tarbiyaning maqsadi uquvchilarda badii hislar va fikrlarni rivojlantirishdan iborat.

Go'zalikni kura bilish va undan zavqlana olishdan iborat deb hisoblaydilar. Bul, albatta, muhimdir. Lekin faqat shuning o'zi bilangina chegaralarib qolmaslik kerak.

Badiiy ta'ribya talabalarni borliqni yaxshi tushunushlariga kishshining ichki dunyosining chuqurroq anglashlariga yordjam beradi, ularni go'zallik dunyosi bilan tanishtiradi. Badiiy tarbiyalangan talabalar san'at asarlaridagi, tabiatga inson munosabatlar va mehnatdagi go'zallikni xulosa qila oladilar.

Go'zallik kishining aqliga, qalbiga ta'sir etib uning ma'naviy dunyosini boyitadi. Badiiy tarbiya jarayonida talabalarning qarashlari, his tuyg'ulari , didi va ideallari shakllanadi.

Yuksak badiiy saviyada yaratilgan san'at asarlarim bilan tanishish badiiy didni o'stitibgina qolmay, u bolalarning badiiy fikr doirasini, ijodiy fantaziyasini kengaytiradi. Talaba qanday qobiliyatga ega bo'lmasin uni qo'zg'atish , tarbiyalash va rivojlantirish kerak bo'ladi. Keyinshalik esa bu ijodiy mehnatga ham samarali ta'sir ko'rsatishi mumkin.

Tasviriy san'at predmeti talabalarga tasvirlanayotgan narsaning nomi, shakli, tuzilishi, rangi va uning turmushimizdagi tutgan o'rni haqida bilim berish bilan birga ularni realistik tasvirlarini yaratish yo'llarini o'rgatadi va shu asosda o'quvchilarning ijodiy qobiliyatlarini badiiy did va tasavvurlarini o'stiradi, tafakkurlarini tarbiyalaydi.

Bu predmetning o'qituvchisi zimmasiga o'quvchilarning narsalarni sinchiklab kuzatish qobiliyatlarini o'stirish vazifasi ham yuklanadi.

Talabalarni tasviriy san'at sirlarini o'rganishdan maqsad ularda badiiy tasavvur asoslarini hosil qilish, badiiy fikrlashni shakllantirish va shu tariqa badiiy ongni o'stirish , badiiy madaniyat asoslarini egallagan kishilar qilib etishtirishdan iborat.

Badiiy ta'ribya kishida atrof-muhitga, narsalar, voqealar va o'zi bajarayotgan ishga mehnat jarayonida amalga oshiriladi va san'atning o'ziga hos obrazli vositalarini tushuna bilishga o'rganiladi.

Rangshunoslikni o'rganish ishlari zaminida shunday tashkiliy ishlar yotadi: suhbatlar, reproduksiylalar bilan o'tkaziladigan lektsiya va dokladlar, diopozitiv va diafilmlar namoyish qilish rasm va rang tasvir bo'yicha tasviriy san'at to'agaraklariga rahbarlik qilish, muzeylar, ko'rgazmalar va rassomlar ustaxanodlaragi qilinadigan ekskursiyalar, har xil ko'rgazmalar tashkil etish, tabiatga xomaki rasm ishlashga chiqish

bayramlarda binoni bezash, kontsent kechalari tashkil etish, fakultativ mashg'uslotlar o'tkazish.

2. Tasviriy sanat darslarida suhbat utkazishning maxsadi va moxiyati

Rangshunoslik darslarini shakllaridan yana biri o'quvchilar bilan suhbat o'tkazishdir. Suhbatlar shunday sharoitlar o'tkaziladiki darsda o'tilgan tema o'quvchilarda alohida qiziqish tug'dirsa va o'quvchilar shu masala yuzasidan chuqquroq bilim olish istagini bildirsa shuningdek qiyin tema o'quv sotlarida bu qiziq materiallarni to'liq echish imkoniyatini bermay qolg'an hollarda o'tkaziladi. Suhbatning birinchi turi o'quvchilar ixtiyori bilan keyingisi esa o'qituvchi tomonidan tashkil qilinadi.

Masalan, o'qituvchi «Uyg'onish davri san'atining ayrim asarlari bilan tanishish» temasida dars o'tayapti deylik. Programma shartlariga ko'ra u darsda buyuk rassomlar asarlaridan 4 ta reproduksiyalar ko'rsatdi va bunda Mikelanjeloning faqatgina haykaltaroshgina emas, balki uning bo'yoqli rasm va memorlik ustasi ekanligini ham bildiradi. O'quvchilar bu rassom haqida to'liqroq hikoya qilib berishni qiziqib so'raydi. Bunday paytda agar o'qituvchi yaxshi tayyorlangan va etarlicha illyustrativ materialga ega bo'lsa darsda so'ng qolib shu kuniyoq xohlovchilar bilan suhbat o'tkazish mumkin. Agar o'qituvchi suhbatga tayyorlanishi va zarur illyustratsiya materiallar kerak bo'lib qolsa, bunday sharoitda u o'quvchilar bilan bu suhbatni o'tkazish mumkin bo'lgan kunni kelishib oladi .

Tasviriy san'atda rangshunoslik haqida suhbat o'tkazish metodikasi shunday tashkil qilinishi kerakki, unda barcha o'quvchilar aktiv ishtirok etsin.

Suhbatlar jonli,yu qiziqarli o'tishi ushun qanday kartinalar, rassomlar hayotidagi qanaqa faktlarni tanlab olishni chuqur o'ylash kerak. O'qituvchi faqatgina tushuntirib qolmasdan, talabalarga savollar ham berib boradi. Savollarga talabalar javob berishi mobaynida o'z bilimlarini chuqur mustahkamlab olishlari uchun sodda va aniq bo'lishi kerak.

Suhbat o'tkazish davomida o'qituvchi san'at asarlaridagi qaysi tomonlari talabalarga yoqadi–yu , qaysi tomonlari yoqmasligi va nima ushun shunday bo'lishini tushuntirib beradi. Bu esa talabalarning estetik rivojlanishini yo'naltirish imkoniyatlarini, talabalarni tushunmaganliklarini va nimalarni noto'g'ri mulohaza qilayotganliklari ustida kengroq suhbatlashish imkoniyatini beradi. Suhbatni kerakli maqsadga oqilona yo'naltirish ushun savollar tartibini oqilona o'lash va imkoni boricha bu savollarga javoblari topish muhimdir.

Ayrim hollarda, san'at haqida suhbat o'tkazish davomida , o'qituvchi asarlarni, ularning badiiy qimmatini haqida hikoya qilishni unutib, faqatgina ularning g'oyaviy syujeti mazmuni nuqtai nazaridagina analiz qiladi .

Suhbat davomida talabalar bilan birgalikda birorta kartinani tahlil qilish davomida o'qituvchi rassom tomonidan perspektiva qonunlarining qanday qo'llangani uning butun kompozitsiya va ranglar echimiga ta'siri haqida keng ma'lumot berishi lozim. Suhbat o'tkazilayotgan paytda talabalarning diqqat itibori susaymaslik ushun o'qituvchi suhbatning boshlanishi bilan talabalni o'z hikoyasiga qiziqтира olishi kerak. Agar pedagog suhbatni rassomning hayoti ma'lumotlardan boshlaydigan bo'lsa, suhbatni boshlanishi bilan talabalarni zerekishiga sababchi bo'ladi. Shuning ushun suhbatni bunday boshlash kerak.

Talabalar bir ko'pincha atrofimizdagi predmetlar va tevarak atrofdagi odamlardagi chiroyli xislatlar tabiat go'zalliklarini sezmasdan befarq o'tiyu ketaveramiz. Rassom esa hamisha hayotdagi go'zal narsalarni sezadi–ku, u hayotdagi befarqliklarga hech qashon yon bosa olmaydi–ku, u faqatgina ularni sezibgina qolmasdan biz ham bu narsalarga etiborimizni qaratishimiz ushun turli kartinalarda o'z his tuyg'ularini ifodalaydi.

Kasb –hunar kollejlarida lektsiyalar metodi asosan qo'llaniladi . Ammo tasviriy san'atdan reproduksiyalar va dipozitivlardan foydalanib lektsiya o'tkamzish mumkin. Bunday hollarda, lektsiyalar oliy maktablardagi oddiy lektsiyalardan ma'lum jihatlari bilan farq qiladi : u ham savollar doirasini qurshab , talabalarning yoshlari va

tayyorgarliklarini hisobga olgan holda quriladi, material sodda va shug'ullanuvshan shaklda suhbatlar bilan to'ldirilib boriluvshi kichik to'xtalishlar bilan 45 minut davom etadiyu Lektsiyalar o'tkaziladigan joylar, vaqt va kun haqida elon osib qo'yishi mumkin. Bundan tashqari lektsiyalar o'tiladigan binolar oldindan yaxshi tayorlab qo'yilgan bo'lishi kerak.

Lektsiyalarni mamlakatimizdagi yirik muzeylarda tashkil etish va o'tkazish mumkin. Masalan: Korakalpakston davlar san'at muzeyi yoki ulkashunoslik muzeylarda asosan muzeylarning ilmiy xodimslari uqiydilar.

Talabalarni estetik ruhiri oshirishda va shu fanga bo'lgan qiziqishini yanada mukammalroq rivojlantirishda ma'ruzaning roli ham muhimdir.

Ma'ruzalarni qoida bo'yicha o'quvchilarning o'zlari qiladi. Ma'ruzalar sifatida pedagog uddaburonroq va rivolanganroq talabani ajratib oladi. Temalar asosiy o'quv programmasi bilan bog'langan holda olib boriladi. O'tiladigan ma'ruza temalari o'quvchiga 1–2 hafta ilgari beriladi. U 1– haftada berilgan masalalar bo'yisha adabiyotlar bilan tanishadi va kerakli illyustrativ materiallar to'playdi.

Shu bilan hafta davomida o'qituvshi talabaning ma'ruzaga qanday tayyorgarlik ko'rayotganini tekshirib boradi va shu ma'ruza tekshirib boradi va shu ma'ruza yuzasida nimlaarga ahamiyat berish kerakligini tushuntirib o'tadi. Doklad yozish ushun 2 hafta vaqt ketadi. Doklad qiluvchi talaba bilan bir vaqtda qolgan talabalar ham dokladga tayyorlanishadi. Dokladlarni doklad temasi gapirib o'tilgan darsdan yoki belgilangan kursda yoki bu tema muhokoma predmeti bo'lib qolg'an guruhlarda o'tkazilishi mumkin.

Doklad o'qilib bo'lingandan so'ng xohlaganlar shu doklad yuzasidan o'zlarining fikr va mulohzalarini bildiradilar. Muhokoma bilan o'tilgan dokladga asosan 25 minut vaqt ajratish mumkin. Dokladning o'ziga esa 20–25 minut vaqt sarf qilinadi. Tasviriy san'atdan o'tkaziladigan dokladlar, qoida bo'yisha illyustrativ materiallar yordamida olib boriladi .

Doklad temalari juda murakkab bo'lmasa ham o'quvshining dokladga bo'lgan munosabati uning imkoniyatlaridan oshib ketmasligi zarur.

Rang sezishga o'rgatish ishlarining formalaridan yana biri kinofilmlardir. Chunki yubu borada kinofilm ham muhim rol o'ynaydi. Hozirgi sharoitda kasb –hunar kollejlari ham diofilmlardan, videofilmlardan , yani rassomlarni asarlaridan namunalar ko'rsatib dars beril kelinmoqda. Ko'pgina kasb –hunar kollejlari hozirning o'zidayoq turli fanlardan sistemali ravishda kino–darslari o'tilmoqda, kasb –hunar kollejlari kinodarslari ko'pgina imkoniyatlarga ega, vaqtdan yutish, kerakli filmni ajratish va hokazolar.

Kinofilm temasi tasviri san'atdan o'quv programasida mo'ljallangan daors temasi bilan mos tutishi kerak. bul filtm buyuk rassomga, butin bir davr san'atga yoki alohida badiiy janrlardan biriga bag'ishlangan bo'lishi mumkin. Filmni taknlashda o'quvchilarning yosh xususiyatlari hisobga olinadi. Kinofilmlar tasviri san'at texnikasiga bag'ilangan bo'lishi ham mumkin. Bunday filmlar ko'rgazmali ravishda rang tasvir. Qalam surat, haykaltarashlik, grafika kabi ishlarning texinkasini ko'rgazmali ravishda ochib beradi. Kinoning imkoniyatlari ravngtasvirda bo'yoqlarni quyish texnikasini to'liq va metodik ko'rsatishdan, ish jarayonini namoyish qilishdan, hayotdagi uzoq bu davrni ko'rsatishdan yoki, aksinsha qisqa vaqt ishida asar yaratishning uzoq jarayonini ko'rsatishdan iborat. Tasviri san'atdan o'tkaziladigan san'at keshalari autoriyadan tashqari ishlarning formalaridan biridir. Bu san'at kechalari o'quvchilarning tasviri san'atga bo'lgan qiziqishini orttirishdan , ularning bilim va malakalarini mustahkamlashdan ularda dunyoqarashni shakllantirishda muhim vosita bo'lib hisoblanadi.

San'at kechalari maqsad va vazifalariga ko'ra boshqa keshalardan ilmiy jihatdan ham, bezatilishi jihatdan ham farq qiladi. Keshalar albatta biron tantanali kunga, biror rassomning yoki yubileylarga bag'ishlangan bo'lishi mumkin.

San'at kechasi asosan ikki bo'limdan iborat bo'lib, birinshi bo'limda bitta doklad qilinadi va shu doklad yuzasidan ikki, uch

o'quvchi muzokoraga chiqadilar. Ikkinchi bo'limi esa badiiy qismdan iborat.

Tasviriy san'at bo'yisha o'tkaziladigan keshalarni qiziqarli mazmunli bo'lishi uchun doklad, leksiylalar mushoira va viktorinalarni texnika vositalaridan foydalangan holda ekranlashtirish yoki sahnalashtirish, muzikalashtirish g'oyat katta ahamiyatga ega. Masalan (Davlatimiz madhiyasi).

San'at va uchrashuv kechalarida tashkil etiladigan dokladlar, savol javoblar, viktorina, mushorilaraning barshasi talabalarni bilimini mushahkamlash , ularga yangi bilimlar berish va shu bilan birga talabalarning dunyoqarashini ,Yu badiiy ijodiyotlarini o'stirishning asosiy vositasi bo'lib xizmat qiladi va qiziqishini oshirishning bir vositasi bo'lib qoladi .

Kasb –hunar kollej talabalarimizning bilimini mustahkamlashda va olgan bilialaprini hayotga qo'llay bilishda fakultativ mashg'ulotlar muhim rol o'ynaydi. Bu esa o'qituvchilardan katta mehnatni, o'z ustida tnmay ishlashni, bilim doiralarini kengaytirishshni talab etadi. Chunkit fakultativ mashg'ulotlar olayotgan nazariy bilimlarini mustahkamlash uchun amaliy mashg'ulotlarni muntazam birga olib borish zarur .

Keyingi yillarda tasviriy san'at o'qituvchilarning ish faolliyatiga fakultativ mashg'ulotlar turi ham qo'shiladi. U auditoriyadan tashqari ishlar turiga kiradi va biz uni maxsus bobda ko'rsatamiz, chunki , bu erda fakultativlar haqidagi katta va murakkab suhbat alohida ahamiyatli bo'lishi kerak .

Kasb –hunar kollejlariida fakultativ mashg'ulotlar birorta o'quv predmetiga juda katta qiziqish bilan qaraydigan talabalar bilan ularning majburiy ta'lim darslarida olgan bilim va malakalrini kengaytirish maqsadida fakultativ mashg'ulotlar o'tkaziladi. Fakultativ mashg'ulotlar amaliy ijodiy ishdagi kabi ilmiy –nazariy materiallarni egallashda mtsustaqillik ko'rsatish imkonini beradi. Fakultativ kurslarni olib borishda , tabiiyki, o'z metodikasi va o'zining mashg'ulotlarni tashkil etish usullari bo'lishi kerak, bu erda materialni, leksiylalar usulida berish keng qo'llaniladi, shuningdek amaliy mashqlotlarni o'ziga xos usulda o'tkazish , o'quvchilarning mustaqil ijodiy ishlarining turli

shakllanishi tashkil etish ham muhimdir. yu Amaliy mashg'udlotlarga talabalar o'z fikrlarini badiiy obrazli shakllarda ifodalay olish, mustaqil ishlashga o'rganishni egallab olishlari lozim.

Amaliy mashg'ulotlarda talabalarning ijodiy qobiliyatlarini rivojlanishiga muhim ahamiyat beriladi. Fakultativ mashg'ulotlarda talabalarning faqatgina bilimlarni chuqurlashib qolmasdan, ularning amaliy malakalarni ham mustahkamlanadi, shuningdek ularning mahorati ham oshadi.

Fakultativ kurslarning mazmuni talabalar tomonidan tasviriy san'at nazariyasi masalalarni tushunishlarini kengaytiradi va chuqurlashtiradi. Shuningdek, ularning nazariy bilimlarini amalda, o'z ijodiy ishlarida qo'llashlariga yordam beradi.

O'qituvchi fakultativ kurs mashg'ulotlarining turli o'quv metodlarida tashkil etish imkoniyatlariga ega : 3 yilga, 2 yilga , 1 yilga va hatoki yarim yil ham tashkil etish mumkin. har bir o'qituvshi o'z reeasi va mashg'ulotlar proqrammasiga ijodiy yondoshishi mumkin.

Auditoriyada va kasb –hunar kollejidan tashqari ishlar o'quv mashg'ulotlaridagi kabi masala va maqsadlarni o'z oldiga qoyadi, ammo u bu masalalarni keng va chuqur echishda yangi materiallarni jiddiy formada va o'quvchilarning ijodiy intilishlariga bog'lab o'tkaziladi. Pedagogning rahbarlik roli saqlanadi. Pedagog talabalarning ishlarini kuzatib boradi va ularni yo'lga solib umumiy rivojlanishlarini doimo qarab turadi. Tasviriy san'at vositalari orqali estetik tarbiyani yo'lga qo'yadi. Lekin savodli va real tasvir perspektiv qonun qoidalarini yorug' soya jihatlarini , tasvirlanayotgan naturaning konstruktiv qurilishini talab etadi.

Mashg'ulotlar davomida bolalarni san'atning faqat ko'ngil oshish uchun emas, o'zini chalg'itish emas, balki uning qatiq intilish va buyuk quvonch bag'ishlashda jiddiy mehnat ekanligiga ishonch hosil qildirish kerak. O'qituvchi o'quv tarbiyaviy ishlarning shunday usullarini topish kerakki, buningnatijasida bolalarda go'zallikka qiziqish chiroylikka talab yashash va go'zallik qonunlariga ko'ra ijod qilishga intilish kabi xislatlarini uyg'otish lozim.

Ommaviy shakllar : eratiklar. Kechalar, bolalar bayramlari, ko'riklar, olimpiadalar, quvnoqlar va topqirlar klubi, kollej muzeylari, boallar ishlarining ko'rgazmalari va hokazolar odatda ertaliklar ommaviy bayramlarga , yubiley sanalarga, maktab yoki mamalakat hayotidagi eng muhim voqealarga bag'ishlanadi .

Har bir ommaviy tadbir tayyorlanayotganda uning maqsadi va ta'lim–tarbiya vazifalari aniq qilib qo'yilishi kerak.

Kasb –hunar kolleji talabalari bilan tugarak mashg'ulotlarni tashkil etish metodikasi.

Tasviriy san'at bo'yicha tashkil etiladigan to'agaraklarning maqsadi talabalarning bilim va malakalarini oshirish ularni tasviriy san'atga bo'lgan qiziqishlarini yanada mustahkamlash va berilgan bilim va malakalarini turmushda, hayotda qo'llay olishga o'rgatish va kasb tanlashga ordam berishdar iboratdir.

Kasb –hunar kollej talabalarining ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirishga ularning his qilishga intilishlariga katta etibor beriladi. Chunki bunda to'agaraklarni tashkil qilish muhim ahamiyatga egadir. Badiiy ijodni shakllantirish yo'llari o'ziga xos xususiyatlarga egadir. Ijodiy topshiriqlarni bir–biriga uzviy bog'liq ravishda o'tkazish ijobiy samaralar beradi.

Faqat dars jarayonidagina emas, balki fakultativ mashg'ulotlarda, yani to'agarak mashg'ulotlarida ham badiiy asarlardan mohirlik bilan foydalanish o'quvchilarning tasviriy san'atga bo'lgan qiziqishlarini oshirish kerak.

To'garak auditoriyadan tashqari ishning eng keng tarqalgan turidir. To'agaraklarda tasviriy san'at bilan shug'ullanish auditoriyadagi mashg'ulotlarningn davomidek ko'rinadi, ammo to'agark mashg'ulotlari o'zinin' xususiyatlariga ega.

Birinshidan, bu tasviriy san'atga jiddiy qizuvchilar ushun va bu mashg'ulotlar uloar ushun estetik ehtiyojning qandaydir darajai sifatida ko'rinadi.

Ikkinshidan, to'garkning faoliyat strukturasi auditoriyadagi darslardan farq qiladi. Darslarda o'qituvchi talabalar bilan kollej

programmasiga asosan ko'rsatilgan aniq masalalarni o'rganishga majbur. To'garak ishi esa talabalarni xoxishini hisobga olgan holda mashg'ulotlar asturini tuzishni o'z ishiga oladi. Bu albatta, pedagog bolalarga, ularning faqatgina o'zlarini qiziqtirgan narsalarinigina berishi shart, degan so'z emas.

Bu erda har bir talabaning san'at bo'yisha tayorgarlik va tushunshalariga ham to'garakni tasvirlash materiallari, ko'rgazmali qurollarva hokazolar bilan ta'minlash etibor berish kerak. Mana shuning ushun ham dasturning turlisha joylashini va faoliyati xarakteri bir necha variantlarda tuziladi.

Tasviriy san'at to'garaklari juda xilma-xil bo'lishi mumkin: rasm va rang tasvir, haylkatoroshlik, dekorativ amaliy san'at, bezash, jihozlar ishlari, kulolchilik . yosh san'atshunoslik, mozayka va shu kabilar .

O'qituvchining vazifasi shundan iboratki to'garakning doimiy ishiga imkoniyati boricha ko'p miqdorda o'quvchilarni jalb etish kerak. To'garakda o'zlashtirilgan bilim va malakalarini talabalar tabiatshunoslik, tarix va shu kabi boshqa mashg'ulotlarda turli xil bezash ishlarida qo'llashlari mumkin.

Masalan, o'qituvchi kasb Ghunar kollejida minogravyura yoki kulolchilik to'garagi ishini olib borayapti deylik. O'quvchilarning individual ishlari ushun tematikani tanlar ekan u to'garak a'zolari soni ham hisobga olish shart.

Pedagog bir necha tematik ish bajarishni belgilar ekan talabalrni podgruppalariga (ijodiy brigadalar) bo'ladi va bir gruppaga berilgan tematik topshiriq juda murakkab ekanligini aniqlasa ularga boshqa vazifani tanlab berish kerak.

To'garakdagi talabalar gruppasi juda tayyorlangan holda tanlandi deylik va bunda pedagog darhol shunsha moslab ular bilan ishlash metodikasini qo'llaydi. Bu erdan va o'quv materialini planlatirish boshqacha bo'lishi kerak.

Yakuniy ko'rgazmalar tashkil etishni pedagog asosan o'quv yilning , oxiriga planlantiradi, ammo to'garak sostavi ikkita yakuniy ko'rgazma tashkil etishni talab qiladi : qishki va bahorgi.

Bu ishlarni bajarishda ayrim temalar bo'yicha plan konspektlar tuzish ham ahamiyatlidir. har bir mashg'ulot boshlanishiga oldindan natura postonovkasining kerakli oektini tayyorlash muhimdir.

Bular: mulyajlar yoki yangi mevalaar bo'lishi mumkin. Ularni rang va katotaliklari bo'yicha orqadagi gazloma ranggiga moslashtirib tanlash lozim. Bularning hammasini mashg'ulotning tashkiliy qismida qisqa muddatda joylashtirish darkor. O'quvshilarning naturaga nisbatan joylashishlariga alohida ahamiyat berishi kerak. bunda talaba o'quvchilarni naturaga juda yaqin kelib qolishlariga yo'l qo'ymasliklari lozim.

To'garakdagi ishlarning shakl va metoddllari auditoriyadagilar qaraganda boshqacharaq bo'lishi kerak.

Masalan Ts agar auditoriyada naturadan rasm ishlash darslaridan talabalarga molbertda yoki buning imkoniyati bo'lmagan taqdirda stullar ustiga o'rnatilgan planshetlardan foydalanib ishlash usullarini tushuntirish lozim. Bular bilar bir qatorda rasm ishlash materiallari va ishlash metodlari bilan tanishtirish muhim.

Shu sababli tushuntirishda, masalan naturadan rasm ishlash temasidagi vazifalar akvarel kraskalar bilan ishlash qoidalarini tushuntirish asosida bo'ladi. O'quvchilar akvarel bilan rang tasvir ishlash texnikasini o'zlashtirmasliklaridan oldin dastlabki mashg'ulotlarga ulovga qurishning butun yo'l–yo'riqlarining va oldindan foydalanib akvarelda ishlash yo'llarini ko'rsatamiz. Bunda jadvallar ishlashning bir nesha bosqishlarini ifodalash kerak : shu ifodalangan rasmning qog'oz ustida kompozitsion joylashish shiziqli rasmning va akvaerl ishining ketma–ket yo'llari ko'saritlgan bo'lishi shart. Predmetlarning hajmini hosil qilish va rang holatlarini hosil qilish ushun bolalarni mo'y qalamni to'g'ri ushlash, bo'yoqning biror idish yoki qog'ozdagi suvda oldindantqanay etirib olish kerakliini ko'rsatish, kerakli ranglar uyg'unligi va ranglarning bir–biriga nisbatan akvarelning birinshi qatlamidayoq hosil qilishga erishish kerak. Ranglar bilan beriladigan birinshi qatlam yorug' joylar ko'chaga teng qilib bajoroilishi kerak.

Asosan eng yorug' joylar (biliklar) ni ishlashdan qog'oz toza qoldiralidi. Rangning ikkichi qatlami predmetlar hajmini (relefini) hosil

qiladi, ularning fan va predmetlar turgan tekiliklar rangiga munosabatini bog'laydi.

Uchinchi yakuniy rang qatlami yarim soyalar quyish orqali hamma xil yorug' soya va rang munosabatlarining, shuningdek o'z va tutuvshi soyalar ham predmetlarning hajmini beradi va ularngi ranglari, materiallari, fakturasi bo'yicha xarakterini beradi. Talabalar ishiga rahbarlik qilishda faqatgina tushuntirish bilan cheklanib qolmasdan, balki amalda ko'proq mo'yqalam bilan qanday ishlash, bo'yoqni qanday eritish, kerakli rang hodlati va ranglarni tanlashni ko'proq namoyish qilish kerak. Ixtiyoriy suratda o'qituvchining o'zi qo'yilgan postonovkaning asosiy qismini ishlashni shunday mashg'ulotlarda talabalar ish tirakida bajarishi mumkin. Tugallangan ishlarni talabalarning o'z ishlaridagi yutuq va kamshiliklarini ko'rishlari ushun o'zaro hamkorlikda mulohaza qilish foydalidir. Mulohaza so'ngida ko'pchilik fikrini umumlashtirib ishlardagi kamshiliklarini to'qrilashlari ushun ko'rsatmalar berish kerak.

Talaba –o'quvchilar tomonidan to'garak mashg'ulotlarida bajarilgan eng yaxshi ishlarini o'qituvchi o'z papkasida saqlashga olib qo'yish kerak.

Tasviriy san'at to'garaklarida gruppalarining komplektlashda talabادلarni ularning badiiy mahoratiga qarab bo'lmaslik kerak, sababi bu bir nisha parallel gruppalarining hosil bo'lishiga shunday narsani hisobga olish kerakki, u to'garakning har bir a'zosining individual mahorati va intilishlarini hisobga olib ularning rivojlanishida yordam bermog'i lozim.

O'quv ishini olib borish bilan bir vaqtda pedagog kattatartibiyaviy ishlarni ham to'garakning birinchi mashg'ulotlarida u umumiy qiziqishlar va umumiy ijodiy intilishlar bilan yashovchi bolalarni yagona kolektivga birlashtirish kerak. to'garak a'zolari o'qituvchining yordamchisi bo'lib qoluvchi grupp boshlig'ini saylashadi. Bu boshliq intizom va davomatni doimo kuzatib boradi. To'garakka qabul qilingan har bir a'zo mashg'ulotlarga muntazam qatnashib borishi berilgan vazifa planida ko'rsatilganlarni bajarish va to'garakda ishlab shiqilgan

intizom qoidalariga rioya qilishi, to'agark ishlarida aktiv qatnashish. Maktab jamoat hayotida qatnashishi shart.

To'garak ishlarini tashkil etish maktab va kabinet sharoitini nazarda tutib a'zo qabul qilishdan boshlanadi. To'garakka a'zo qabul qilish ixtiyoriy bo'lib, unda o'quvchilarning qiziqishiga qarab qabul qilinadi. Bu to'garaklarda rasmashlik va rangtasvir, naqqoshlik, badiiy bezash, loy va plastaloin bilan ishlash, san'at asaridari va rassom ijodini o'rganish bo'limlari bo'ladi.

Lekin bul bo'limlarning hamma turlari bo'yisha to'garak tashkil etilmaydi, chunki maktab sharoitiga mos kelgan soha bo'yicha to'garak bo'ladi.

To'garaklar ish planlari asosida tuziladi va haftada 1 marta o'tkaziladi.

II bob. Kasb –hunar kolleji talabalarining rang sezim qobiliyatlari o'stirish metodikasi.

a) Xilma –xil aralashma ranglarni hosil qilish yullari.

Avallom bor talabalrni jonajon tabiat bilan tanishtirishda ularning diqqatini tabiatimizning naqadar go'zal. Boy va rang barngligiga jalb qilish zarur. Respublikamiz tabiatining go'zalligi va boyligni kompozitorlar, rassomlar va shoirlar tomonidan madh etilishini dunyoning turli burchaklaridan kelgan mehmonlardan ko'p sonli chet ellik turistlarni hayratga solishni talabalarga mos ravishda hikoya qilib berish ham muhimdir. Bunda o'quvchilar tabiatda va kundalik hayotdagi inson qo'li b bilan yaratilgan go'zalliklar san'atkorlar asarlarining asosiy mavzui ekanligiga ishoncg hosil qiladilar. Bizga ma'lumki olamdagi barsha ranglar inson aqlini nihoyat darajada hayratda qoldidarigan xilma–xil va jozibadordir. Ranglarni sezish, bo'yoqlarning bir–biriga mos holda ishlatish, ayniqsa rassmolar ushun zarurdir.

Masalan, O'zbekiston xalq rassomlaridan O'.Tansiqboev , R.Ahmedov va M.Nabievlarning yaratgan barcha asaralari fikrimizning yaqqol dalilidir. Bu rassomlarning asarlari nafis ranglarda ishlangan

bo'lib kelajakka ishonch optimistik ruhini kasb etadi. Tabiatdagi turli–tuman ranglarning nozik tovlanishlarini sezish va ko'rish , ularni tasvirlay olish ushun rangshunoslik fani bilan yaqindan tanishishi lozim.

Fiziklarning aniqlashicha, quyi nguri biri dasta rangli nurlardan tashkil topgan bo'lib , uch qirrali tiniq prizmadan o'tkazilganda, u bir necha ranglarda ajralib ko'rinadi. Bu ranglar –qizil, zargoldoq, sariq, yashil, zangori, ko'k va binafsha ranglardir.

Biz sinchiklab qaragan vaqtimizda bir rangdan ikkinchisiga asta–sekin o'tib borishdagi oraliq masofada shu ikkala rangga yaqin bolgan bir qancha ranglarni ko'rishimiz mumkin. Yuqorida aytilib o'tilgan bu etti xil ranglar spektr ranglar deb ataladi. Atrofimizni turli –tuman ranglar chulg'ab olgan. Rang tabiat boyligi, uning hayotiy moslanuvchanligini saxi yiofdasi turmush quvonchi, bezagidir. Kishilarning xos bo'lgan estetik intilish ularning o'zini ham bo'yoqlar yaratishga o'rgatadi. Tabiat bizga rang taqdim etdi, lekin uning (rangotuslarini) rango–rang sahovatidan , xossalaridan to'g'ri foydalana bilish, uning tuslarini ajrata bilishga o'rganish lozim va ularni mukammollashtirmoqda. Bo'yoqlar shoyi gazlomalarda tovlanadi va jilvolanadi, ular rasmga hayot va barhayotlik bag'ishlaydi. Rang qudratli , hal qiluvchi kuch sifatida o'z ta'sirini o'tkazadigan narsalar, sohalarning sanog'i yo'q.

Tabiatda ham rang xuddi qadim–qadimdlardagidek kishilar hayotini to'lqinlashiirishda davom etmoqda. Tabiatda yubu ranglarni yomg'ir yoqqandan so'ng kamalakda, shudring tomshilarida kuzatish mumkin, yorug'likning eng kuchli manbai bu quyoshdir.

Ma'lumki quyosh yoritib turgan oq qog'oz eng qora predmetdan ko'ra 25 marta yorug'roqdir. Bu rassomning eng orug' diapozonidir. Quyoshning o'zi esa shu yorug' turgan og'ozdan 50 ming marta yorug'roqdir. Biz kundangkun quyosh qanday qilib predmetlarni tabiatda har xil rangda ko'rsatishini kuzatib boramiz. Juda ko'p predmetlar yorug' va kuchli ranglarga ega. Daraxlarning bargi, bahordagi ko'k maysalar, havo rang , kuzgi barglar va shuncha o'xshash har xil ranglardir.yu Tabiatning bu hodisasini shunday tushuntirish mumkinki, ular juda nozik o'ralgan qatlamga

ega.yuQuyosh spektr nurlari shu yuza qatlamidan o'ta turib aks etadi ular qayta shu qatlamdan o'tadi. Bunda ayrim nurlar yo'qolib ketadi. Boshqalari esa yo'qolmay bizning ko'zimizgacha etib boradi. Masalan: lolaqizg'aldoq qizil ranglarni tashkil etadi. Agar bir lolaqizg'aldoqni ko'k shishaga qo'yib qarasak u qora bo'lib ko'rinadi. Agar biz xoxlagan rangli shishidan qarasak xuddi o'zgarmay shu ranglarda ko'rinadi. Shunday qilib oq narsalar har xil rangga bo'yolishi mumkin ekan, qora ranglar esa, aksincha spektr nurining hamma ranglarini yutib yuboradi. Fizik qonunlari bo'yicha qora rang umuman yo'q rang hisoblanadi, chunki spektrda u rang yo'q.

Agarda bir nechta qora predmet olsak har xil fakturalarda ongimizda saqlab qolamiz. Bu qora rang ham bo'lsada o'zida yorug'lik nuralri aks etadi. Kul rang qanday ?

Kul rangni biz oqish rangga o'xshatamiz.

Agarda biz kul rangni ranglar bilan aralashtirsak, u sekin–astalik bilan qora rangga aylanadi. Kul rang yuzlarni spektr nurlari akst ettiradi. Masalan, quyosh botishida hamma kulrang predmetlar toshlar, er, daraxt tanasi shular qizqish rangda bo'ladi.

Kunduzgi chiroqdan ko'ra kichki suniy chiroqda ozgina qizil, sarg'ish spkktrning nuri bor. Shunda perdmeklarning usti sarg'ish nurlar tashkil etadi. Kunduzgi yorug'likda esa bu holat ham kuzatiladi. Tabiiyki issiq ranglar sarg'ishroq tusga kiradi. Qizil ranshlar zarg'aldoq tusga. Moviy ranglar yashilroq tusga. Ko'k va binafsha ranglar shunday to'q rangga kiradiki, ba'zan qora tusga ham kirishi mumkin.

Bu o'zgarish shu ko'k–binafsha ranglarning sariq–qizil nurlarini yutib yuborishdan kelib chiqadi.

Rassomlar tabiatdagi rang–barang ranglar jilosini azaldan ko'rib yurgan. Ko'pgina rassomlar ranglar orqali gumash davri quvonchini , tabiatning o'zgarish holatini asarlarida aniq tasvirlay olgan.

Masalan : rangtasvir sirlarini mohirona egallay turib, xalq amaliy san'atini seviln rassomlar Gogen, Matiss va boshqalar ijodini qizg'in o'rganib borayotgan Ziyoev o'zining tasviriy plastik uslubini o'z obrazlarida bayon etgan. Rassomni uolkan va baquvvat daraxtlar ustidagi kulrang bulutlarni quvib yuboradigan, kumushsimon yashil kul

ustini to'ldinlashtiradigan, sariq–qo'ng'ir o'tlarni egib esayotgan shamolni tasvirlash. Umuman olganda, tabiatda bo'ladigan har qanday motivdari qiziqtiradi.

Rassom kumushsimon bulutlar orasidan sizib chiqayotgan nurning sirliyini, manzara bo'shliyini to'ldiradigan havoning nafis olinishi, xavo qatamlarining shakllarini o'ziga xos rang tasvir uslubida berishga intiladi.

Bo'yoq qalamlar bilan ishlangan rang tasvir pishiq bo'lib, engil va tinish chizish san'ati bilan hamohangdir.

Shuningdek, O'zbekiston xalq rassomi Nikolay Geogriyavish Karaxan hayotda o'z n'o'shig'ini topgan ajobib san'atkarlardan . Uning bu qo'shig'i serquyosh o'lkamiz–O'zbekistonning chiroyli manzaralari, mehnatda shiniqqan, oftobda toblangan kishilarning jasorati haqida lirik ohangda –yorqin bo'yoqlarda jaranglaydi.

Ranglar mening qonimga ona suti bilan kirgan deyar edi Karaxan . Onam gilam to'quvshi, tog'am bo'yoqshi, gilam iplarini tayorlar edi.

Karaxan o'zinin' ishlagan etyud va kompozitsiyalarida –Tabiat qo'ynida mehnat qilayotgan odamlarning yorqin, rangli kiyimlarini hayajonlanib tasvirlaydi, gammasi kishiga ko'tarinki ruh,tetiklik baxsh etadi.

Rassomning keyingi yillardagi asarlarining badiiy tili yanada o'tkirlashadi. Karaxan o'z asarlari ushun yana yorqin ranglarni ko'proq qizil, sariq, ko'k gunafsha ranglarni tanlay boshlaydi. San'atkarining «Men qanday ishlamay – yagona maqsadga hayotni ranglaridek yorqin bo'yoqlarda tasvirlashga intildim» degan fikrini eslash o'rinlidir.

«Rang–nafis san'atning jonidir», – bo'yoq –rassom fikrini ifodalovshi quroldir» deb aytgan edi I.E.Repin Biz bu rassomning fikrini bejiz keltirmadik. Tasviriy san'atning muhim turlaridan hisoblangan rang tasvirida rang asosiy vazifani bajaradi. Rassom rang orqali o'z asarlarida tabianing naqadar go'lazziligi narsalarning rang–barangliyini ularning hajmini ko'rsatadi. Ranglarsiz birorta rassom rangtasvirda o'z asarlarini yarata olmaydi.

Rassomlar har bir asarni yaratayotgan paytda tabiatga zehn bilan tomosha qilib ularni his qila bilish kerak. shundagina har bir rassomning yaratgan asarlari tantanali tarzda shiqadi.

Ranglarsiz biz turmushni tasavvur qila olmaymiz. Shu ranglar orqali tabiatdagi predmetlarni bir–biridan ajrata olamiz. Rassomlar o'z peyzajlarini ishlaganda ranglarni bir–biriga singdiradi va tabiatning naqadar musaffoligini, go'zalligini ming xil ranglar orqali kishini zavqlantirar darajasida tasvirlaydi.

Ranglarni xarakteriga qarab yana issiq va sovuq turga bo'lish mumkin. Birinshi turga rang va uning bir nesha turlari : to'q qizil, lola rang, sariq va uning turlari : och sariq , to'q sariq va boshqalar kiradi. Mazkur ranglar olamga cho'g' qizigan temir va quyoshni eslatgani ushun, rangshunoslikda issiq ranglar deb ataladi.

Sovuq ranglar qatoriga yashil, zangori, binafsha va ularga yaqin bo'lgan ranglar kiradi.

Xromativ va axromatik ranglar .

Spektrning barsha ranglari axromatik ranglardan farqli ravishda xromatik (ravishda) ranglar deb ataladi. Axromatik ranglar bitta xossaga oshlik xossasiga ega, ularda rang bo'olmaydi, ular ma'lum darajada och yoki to'q bo'lishi mumkin.

Xromatik rangning oshliqlik, yorqinlik jihatdan o'ziga teng bo'lgan axromatik rangdan tafovut darajasi to'yinganlik deyiladi .

Belila, yani oq bo'yoqning oshligi eng yuqori gazlamalar ishida oqliq darajasi har xil bo'lgan gazlamalar uchraydi. Xuddi shuningdek, qora ranglarning ham turli–tuman xillari bo'ladi. Ma'lumki, eng qora rang qora baxmalning rangi bo'lib, o oshligi eng kam yoki eng to'q axromatik rangga mislo bo'lishi mumkin u timqoradir.

Xromatik ranglarning eng xarakterli va o'ziga xos xossasi rang toni, yani ranglar tusidagi tafovutdir. Xromatik ranglar orasida ham to'yingan va to'yinmagan ranglar bo'lishi mumkin. Och pushti, och yashil va boqa ranglar ham to'yingan ranglarga misol bo'ladi.

To'yingan ranglar spektr ranglaridir. Ranglarning oqqa ko'proq yoki kamroq yaqinligi oshlik, to'qliq deb ataladi. Masalan : sariq rang va

uning tushlari sarg'ish yashil, sarg'ish zarg'aldoq ko'k va binafsha ranglardan ansha ochiqraqdir.

Rang doirasida o'zara qarama-qarshi joylashgan ranglar konkret ranglar deb ataladi. Kontrast ranglar deb ataladi. Kontrast ranglar bir-biridan keskin farq qilib, biri ikkinshisidan yanada ochadi, yani yorqin qilib ko'rsatadi.

Masalan: yashil rang fonida qizil rang cho'qdek yonib ko'riladi va aksincha qizil rang fonida yashil rang ansha yorqinlashadi.

Rang bilan ishlashda rang garmoniyasini, yani ranglar uyg'unligini bilish katta ahamiyatga ega. Ikki o'zara mos ranglarni topish lozim bo'lganida rang doirasidagi bir-biriga qarama-qarshi turgan uch ikki rang olinadi.

O'zaro uyg'un bo'lgan uch rangli topish kerak bo'lganida esa rang doirasidagi bir-biridan ushta oraliqdagi ranglar olinadi.

Shuningdek, ranglar haqida gapirilar ekan, hosil bo'lgan ranglarni ishlatish ushin kerakli materiallar haqida ma'lumotlar beradi. Hosil bo'lgan ranglarni ishlatish ushin kerak bo'lgan materiallardan qog'oz va mo'yqalamdir. Yuqoridagi ras shizishda asosiy material bo'lib hisoblanadi. Qog'ozning xillari juda ko'p. Ulardan eng yaxshisi «Vatman» deb ataluvchi qog'ozdir. Bu qog'oz nihoyatda pishiq va qalin bo'lib ham qalam, ham akvarel bilan ishlash ushin juda yaxshi qog'oz hisoblanadi.

Shuningdek, chizmachilikda uchun maxsus tayyorlangan qog'ozlar ham etarli darajada pishiq bo'lganligi sababli ulardan ham rasm chizishda bemamlo foydalanish mumkin. «Alkesandrskiy» nomli qog'ozlar ham sifatli qog'ozlar hisoblanadi.

Ulardan har qanday tasviriy faoliyatlarda foydalansa bo'ladi. Usti qismi silliq yoki yaltiroq qog'ozlar bo'yoqlarni o'ziga ishlab olish xususiyatigisha ega bo'lmaganligi ushin ulardan foydalanish tasviya etilmaydi.

Shuningdek mo'yqalamni ishlatayotgan paytda uni ishga yaroqli yoki yaroqsizligini bilish uchun uni toza suvda xo'llab silkitish kerak, agarda uning xillari bir erga to'p bo'lib tursa, ishga yaroqli aks holda

yaroqsiz hisoblanadi. Talabalar o'rtasha kattalikdagi 18–12– 16 nomerli mo'yqalamlarni ishlatadilar.

Mo'yqalamni ishlatmagan paytda uni stakanga mo'yna tomonini yuqoriga qaratib solib qo'a'ish kerak. Katta hajmdagi mo'yqalam o'ziga ko'proq eritma oladi.

Mo'yqalamning ishlatilishining bir qancha usullari bor. Keng yuzalarni bo'yogan vaqtda mo'yqalam burchak ostida ushlanadi, yuqlridan pastga qarab, chapdan o'ngga tortgan engil «mazoklar» bilan qoplab tushiladi.

Engil va tiniq qilib bo'yolgan paytda esa mo'yqalam tik vaziyatda ushlanadi va qog'oz bo'ylab ohistagina yurgiziladi.

Kuchli «mazok» hoil qilish ushun mo'yqalam kerakli erga qattiqroq bolsilib , darhol ko'tarib olinadi. Oqit etayotgan bo'yoq eritmasi esa toza mo'yqalamga ishlab olinadi va sidirb tashlanadi.

Ranglarning ohangdorligini saqlab qolish, rangning tovlanishi ushun bir rangning ustiga ikkinchisini qo'yib, yangi tus hosil qilish usulidan foydalanish mumkin.

Bunda yangi qo'yilgan bo'yoq orasidan ostki bo'yoq jinalib turadi. Masalan : sovuq tusli ranl ustidan issiq tusli rang qoplash orqali yangisha rang hosil qilish mumkin.

Optik yo'l bilan aralashgan ikki rang oq va kul rang hosil qiladi. Ularni biz to'ldiruvshi ranglar deymizyu. Masalan, och qizil rang yashil rangga to'ldiruvshi bo'lib hisoblanadi.

Qizil rang esa moviy yashil rangga (to'ldiruvchi) bo'lib hisoblanadi.

Qizil rang esa moviy yashil rangga (to'ldiruvchi) zarg'aldoq moviy rangga, sariq binafsha ko'k rangga.e sarg'ish yashil rangga esa siyoh rangga binafsha ko'k rangga, sarg'ish yashil rang esa siyohrangga qo'shimcha rang bo'lib ishlatiladi. Qo'shimcha ranglar yonma–yon qo'yilganda kontrast konuni bo'yisha kuchli rang hosil qilib ular juda ochiq rasmni tashkil etadi.

Masalan : qizil rang yashil rang bilan yonma– yon qo'yilganda kuchliroq ko'rinadi. Agar ikkita qo'shimcha rangni teng miqdorda olinib aralashtirganda kul rang hosil bo'ladi.

Ranglarda kushlilikni yo'qotish ushun ozgina yashil rangdan suritish lozim va yoniga sal qizg'ish rangni suritiyub qo'yish lozimi.

Ba'zi rassomlar qora ranglarni ishlatishdan qo'rqadilar. Serov o'z o'quvchilariga nima uchun qora rangdan qo'rqasizlar, juda ajoyib bo'yoq, lekin uni ehtiyotkorlik bilan mohirona ishlata bilish kerak. lekin vaqti bilan qora bo'yoqlar foydali bo'lib ishlatiladi – degan edi.

Har qanday tovushlarning pala –tartish qo'shilishidan quy hlosil bo'lmaganidek, tonlarnigng har qanday birikish ham ranglar gammoniyasini, yani buyumning ko'zni quvontiradigan va o'ylangan fikrning amaldagi aksi bilan uyg'unligidan zavqlanish tuyg'uksini uyg'otadigan rangiy tovlanishi yarata bermaydiyu.ranglarning muskin bo'lgan barch uyg'unlashishlarini, tonlarning barcha tuganmas xilma–xilligini sanab o'tish, ata va foydalanish uchun o'rganib chiqishning iloji yo'q, albatta. Ranglar uyg'unligini tanlashni umumiy biriktirishdan, masalani, qorani oq bilan, havorangni qora bilan, sariqni jigar bilan biriktirishdan boshlash, kerak va hokazo.

Bunda rang doirasida joylashgan qo'shimsha ranglarni aralashtirishga hozircha harakat qilmaslik kerak.

O'zaro qo'shimsha va neytral asosiy ranglar gruppalari bilan ishlashni o'rganib so'ng boshqa murakkabroq ranglar birikmalariga o'tish mumkin.yu

Bir xil ranglar ikkinshi xil ranglar ta'sirida turli tovlanadi.masalan, qizil rang boshqa ranglarga ko'p, zarg'aldoq, yashil tus beradi. Sovuq, ranglarni ham, iliq ranglarning ham to'yinlanganligi kontrast yo'li bilan kuchayadi. Agar kul rang kvadratni qizil, yashil, sariq va ko'k fonga joylastirsak, ishki kvadrat boshqa ranglarning xoziriy iliqligiga ta'sir qilmaydi, qizil kvadrat esa ko'k rang bilan yondashganda yorqinroqdek, ko'k kvadrat esa sariq kvadratga yondashganda to'qrovdek tuyuladi.

Rang ta'siri rangning intennisligi yoki to'yinganligina bog'liq. Masalagn, kul rang kvadrrat tuq fonda, oshroq fonda esa to'qroq tuyuladi. Bunga ishonch hosil qilish uchun sidirg'a kul rang gazloma bo'lagining bir chetini oq forgna ikkinchi chetini qora fonga quyib ko'rish kifoya.

Bu hodisa ochiqlik bo'yicha kontrastlik deb ataladi. Yorqin ochiq ranglar kishida lirik kayfiyat tug'diradi, intensiv va yorqin ranglar ko'tarinki rux paydo qiladi.

To'q va xira ranglar kishida xafagarshilik uyg'otadi. Bo'yoqlarning rang-barangligi va disgarmoniyasi kishini behalovat qilib, asabiylashtiradi. Akvarel rassomchiligi ranglarning yorqinligi tiniqligi va tozaligi bilan ajralib turadi. Akvarel bbo'yoqlar bilan ishlash usullari o'z taraqqiyotida bir necha marta o'zgardi. Akvarel bilan ishlash usuli juda qadim zamonlardan beri mavjuddir.

Qadimgi Misrliklar papirusda akvarel bilan ishlash usullaridan xabardor bo'lganlar. Yu O'rta asarlarga kelib qo'lyozma sahifalari va kitob minatyuralari akvarel bo'yoqlarda bezatilardi. Keyinchalik akvarel guash bilan aralashtirib qo'llanidagin bo'ldi. Uyg'onish davrida bir necha rassomlar bu bo'yqlar bilan ishlar edilar. Usha davrda ijod qilgan mashhur rassom Albert Dyurer o'z ishlarida akvarelni ko'p qollar edi.

Shunday ekan, har bir o'quvchi bu ishning faqat bir variantini bajaradi, lekin butun sinf uch variantini bajaradi, lekin butun sinf uch xildagi qorishmaning guvohi bo'ladi. Shu tarqi ranglarni bir-biri bilan aralashtirib har bir rangning bir necha xil tushni hosil qilish mumkin. Ranglarning tusi va bu rangning belgisi hisoblanadi.

Tabiatdagi jismlar va narsalar har bir tusda bo'lishi mumkin. Masalan, olmarsharning har xil sariq tustagisini sarg'ish yashil, sariq zarg'ilodik, sarg'ish qizil, limon sariq kabi ranglarni uchatish mumkin.

Akvarel bo'yoq ishlashda oq bo'yoqdan foydalanilmaydi, chunki oq bo'yoq rolini oq qog'ozning o'zi bajaradi. Ostki qavat ko'rimaguncha navbatdagi bo'yoq qatati yoqizilmaydi. Utki qatlam tez qo'yilishigni lozim, aks holda, ostki qavat yuvilib, ketishi mumkin, bo'yosh vaqtida mo'yqalam doimo suyuq eritma tuslariga bilan to'latib turiladi.

Atrofmizdagi butun borliq, xilma-xil ranglarning issitq va sovug' tuslariga boydir, ularni aniqlash va topish ancha mashaqqatli ishdir.

Ranglarning ohangdorligini saqlab qolish rangning tovlanish uchun bir rangning ustiga ikkinchisini qo'yib, yangi tus hosil qilish usulidan foydalani mumkin. Bunda yangi qo'yilgan bo'yoq orasidan

ostki bo'yoq jilolanib turadi. Masalan, sovuq tusli rang ustidan issiq tusli rang qoplash orqali yangicha rang hosil qilish mumkin yoki aksincha, lekin shuni esda tutish lozimki, akvarel bo'yoqlari qurigandan so'ng rangini o'zgartiradi, bir oz o'shiradi va ravshanlik darajasini birmunsha yo'qoishi mumkin. Birinchi quyilgan bo'yoq qatlamining yorug'lik darajasi muvim ahamiyatga ega ikkinshi qavatning rangini bo'g'masligi kerak.

Yorug'lik shulasining qarama-qarshi tomonidan «sol» joylashgan bo'ladi. Sol hamma erda bir xil kushga ega bo'lmasdan, ayrim joylarda unshalik to'q va yorug' bo'lmagan qismlari ushraydi.

Bular qo'shni narsalardan qaytib tushayotgan nurlar bo'lib, sado refleksi nomi bilan yuritiladi. Reflekslar asosan yorug'lik shulasiga nisbatan to'qroq bo'ladi. (Reflekslar asosan yorug'lik) quyosh nurlari yoki derazadan tushayotgan nurlar soldagi predmetlarning shulasini kushaytiradi, natijada shula yanada tiniq va yارقiroq bo'lib tuyuladi.

Akvarel bo'yoqlar bilan ishlash usullarini mukammal o'rganishini ishonshli vositalaridan biri notyumortlar ishlashdir. Dastlabki notyumortlar ishlashda bir-biridan rang jihatidan keskin farqlanadigan aniq rangli narsalardan tanlash kerak. Qo'yilgan notyumortlarning barsha o'quvshilarga ko'rinarli bo'lishga etibor berish zarur. malumki yonidan yoritilganda narsalarning shakli hajmi ravshan ko'rinadi, yorug'-soya erlari aniqlanadi.

Shunday ekan, o'quvshilarga akvarel bo'yoqlar bilan ishlash usullarni o'ragtish va bir vaqtda ularni rangshunoslik asoslari bilan qurollantirish mumkin.

MASHG'ULOTLARNING SAMARADORLIGIN OSHIRISH METODIKASI.

Mashg'ulot samaradorligi usllarini oshirishda talabalarni yanada shu temaga qiziqtirish, ko'rgazmali qurollardan umumiy foydalanish, har bir darsni o'tganda temani doskaga shizib ko'rsatishdan (o'qituvshi ushun) iboratdir.

Darsni yanada mazmunli va tushunarli bo'lishi ushun ko'rgazmali qurollardan foydalanish kerak. Bizga malumki, tasviriy

sa'nat darslarida o'qitish ishlarini ko'rshgazmali qurollarsiz tasavvur qilib bo'lmaydi. Shunki talabalarga ko'rsatiladigan ko'rgazmali qurollar ham hayotiy, haqiqiy obektiv reallikni aks ettiruvshi bo'lishi, hamda o'quvshilar ushun narsa va hodisalarni tushunishda etakshi rol o'ynashi kerak.

Talabalar bilan individual ish olib borishda ko'rgazmali qurollar har tomonlama to'g'ri va to'la tuzilishi kerak. Ko'rgazmali qurollar o'riladigan materiallarga muvofiq tashkil etiladi, hamdaularning programma materiallarini to'liq o'zlashtirib olishlari ushun asosiy manba bo'ladi.

Talabalarga ko'rsatiladigan ko'rgazmali qurllar o'quvshilarning keyingi bilim olish jarayoni ushun muhim asos bo'lmog'i lozim. Shunday ekan, o'quv tarbiya ishlarini amalga oshirishda texnika vositalari alohida ahamiyat kasb etadi. Dars materiallarini aniq tushuntirish atroflisha bayon etishning, o'quvshilarning darsga bo'lgan qiziqishini tashabbuskorligini orttirshning asosiy ishlaridan biri darsda texnik vositalardan foydalanishdir.

Tasviriy sa'nat darslarida asarlar reproduksiyalari va otkritkalarni, diapozitiv, diofilm va kinofilmlarni ko'rsatib berish maqsadga muvofiqdir. Bundan tashqari masalan; , biz hozir ranglar haqida ularning turlari, tuzilishi va har xil omuxta anglarning hosil bo'lishi haqida gapirib o'tganimizdek shu ranglarni qanday hosil qilish usullarini yanada o'quvshilarga mukammal ravishda o'rganib borish albatta maqsadga muvofiq ishdir.

Buning ushun talabalarining o'zlariga ranglarni qanlay tayorlashni o'rganishni tajribada sinab ko'rish kerak.

Yuqorida aytib o'tilgan barsha so'zlarga o'zlashtirilishga sabab maktablarda oshilgan tn'o'garak mashg'ulotlarni o'z vaqtida mukammal ravishda o'tkazdirilishidir.

XULOSA

O'sib kelayotgan yosh avlodni tarbiyalashda tasviriy sanat fanining ahamiyati juda kattadir. Shunki yosh bolada kattalarda ham tevarakatdagi narsa va hodisalarga estetik munosabat tarkib toptirish, ularni go'zallikni his qila bilishga va tushunishga hamda shu vaqtda his va tushunishlarni hayotga tadbiq etishga o'rgatadi.

Hozirgi kunda talabalar fanning yuqori sho'qqilarini egallash ushuni harakat qilayotgan paytda ularda tasviriy sanat faniga ham bo'lgan qiziqish kundan-kun ortib bormoqda. Bu esa o'z-o'zidan tasviriy sanat darslarining odiga qo'yilgan talablarini kushaytiradi. Tasviriy sanat darslarining oldiga qo'yilgan talablar pedagogik talim tarbiya metodlari asosida bo'lib, bu talablarni amalga oshirishda shu talablarga amal qilinadi.

Tasviriy sanat darslari bilan bir qatorda tasviriy sanat bo'yisha tashkil etiladigan to'garaklarni tashkil qilish; uning ishlarini muvafaqqiyatli olib borish tasviriy sanat darslarining samaradorligini yanada oshiradi.

To'garaklar kasb-hunar kollej talabalarining darsdan keyin bo'sh vaqtlarida o'tkaziladi. Bu esa talabalarning bo'sh vaqtlaridan unumli foydalanishlarida katta ahamiyatga egadir. Biz yuqorida auditoriyadan tashqari ish turlaridan biri to'garaklar haqida gapirib o'tganimizdek, to'garaklar talabalarning bilim va malakalarini mustahkamlashda ularning estetik qobiliyatlarini rivojlantirishda, badiiy didlarni o'stirishda va har tomonlama garmonik rivojlantirishda muhim vosita hisoblanadi.

Shunday ekan, barsha mashg'ulotlar qatori tasviriy sanat kasb-hunar kolleji talabalarida ijod qilish qobiliyatlarini rivojlantirish malum ketma-ketlikda ishlash kabi zarur malakalarning erta shakllanib boshishiga imkon beradi. Bunda o'qituvshi talabalarning shu fanga bo'lgan qiziqishlari, ehtiyojlari, ularning yosh xususiyatlarini hisobga olgan holda ish ko'rishi kerak.

Malumki bizning hayotimizda ranglar har bir qadamda ushraydi. Shunki tabiyat go'zal, shiroyli, rang-barang, ko'rkam va naqadar jozibadordir. Mana shu shu xilma xil ranglarni seza bilish har bir insonga xosdir. Har

bir inson shu tabiatning shiroyiga va rang barangligiga zehn bilan tomosha qilgisi keladi.

Shunday ekan mohirt mo'yqalam ustasi ham tabiatning rang barangligiga zehn bilan qaraydi va tabiatdagi shu ranglarni o'z asariga bitgisi keladi. Masalan; erta bahordgi yam-yashil maysalar, tog' bag'ridagi qip-qizil lolalar fikrimizninshg yaqqol dalili bo'lib hisoblanadi. Tabiatdagi ranglarni o'quvshilarga yaqindan tanishtiradi va ularni tayorlashni har bir maktabda amalga oshsa maqsadga muvofiq bo'lar edi.

Ranglar kasb-hunar kolleji talabalarida sezish qobiliyatini oshirishda asosiy vrsitadir.

Tugarak mashg'ulotlarinig taxminiy yarim yillik rejasi.

P\p	Mavzular	İsh materiali	soat
1.	Rangshunoslik haqida suhbat		2
2.	Akvarel texnikasi haqida suhbat		2
3.	Akvarel buyoqlarida mashq qilish	akv	4
4.	Kub va tsilindr rasmini ishlash (grizal)		4
5.	Guza rasmini ishlash	-	4
6.	İnson boshini ishlash	-	4
7.	Tematik natyurmort «Sanat sributlari»	-	4
8.	Uy ruzg'or buymlari natyurmort ishlash	-	4
9.	Tematik manzara ishlash	-	4
10.	Suhbat		4
11.	Tematik natyurmort ishlash	«-»	4
12.	Qush tulumiga qarab rasmini shizish	akv	6

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati :

1. Kadrlar tayyorlash milliy dasturi. Toshkent, 1997 yil 29 avgust
2. Ta'lim to'g'risidagi O'zbekiston Respublikasi qonuni. Toshkent, 1997, 29 avgust
3. I.A.Karimov. «Barkamol avlod orzusi». Toshkent. 1999
4. I.A.Karimov. «Yuksak ma'naviyat-engilmas kuch». Toshkent. 2008
5. I.A.Karimov. O'zbekiston mustaqillikka erishish ostonasida. Toshkent, 2012
6. Azimova B. Natyurmort tuzish va tasvirlash metodikasi. T., 1984
7. Abdurahmonov G.M. Rangtasvir va kompozitsiya.- Toshkent, 1995.
8. Abdurahmonov G.M. Kompozitsiya.- Toshkent, 2010.
9. Abdullaev R.U. San'at tarixi. T., 2001
10. Abdirasilov S., Tolipov N, Oripova N. Rangtasvir metodik qo'llanma. II-qism. T., 2002
11. Abdirasilov S., Tolipov N, Oripova N. Rangtasvir metodik qo'llanma. III-qism. T., 2003
12. Abduraxmonov G.M. Rangtasvir va kompozitsiya. T., 1995
13. Boymetov B. Qalamtasvir asoslari. O'quv qo'llanma. T., 1999
14. Boymetov B, Abdirasilov S. Chizmatasvir. O'rta maxsus kasb-hunar kolledjleri uchun o'quv qo'llanma. T., 2004
15. Boymetov B. Qalamtasvir. Darslik 1-qism. T., 2006
16. Nabiev M.N., Azimova B.Z. Rasm chizishni o'rgatish metodikasi. T., 1976
17. Oripov B. Tasviriy san'at darslarini samaradorligini oshirish omillari. T., 1990
18. Tojiev V. Qalamtasvir asoslarini o'rganish. T. 1994
19. Tojiev B. Qalamda manzara chizish (oqir qollanba). T., 2000
20. Tolipov N., Abdirasilov S., Oripova N. Rangtasvir (1-qism). T., 2002.
21. Tolipov, N. Abdirasilov S. Oripova N. Rangtasvir (2-qism). 2003

22. Tolipov, N. Abdirasilov S.Oripova N. Rangtasvir. 2005
23. Tolipov, N. Abdirasilov S.Oripova N. Rangtasvir . 2006
24. Hasanov R. Narsaning o`ziga qarab rasm chizish. T., 1963
- 25.Hasanov R. Tema asosida rasm chizish jarayonida estetik tarbiya. T.,
1980
- 26.Hasanov R. Yosh avlodni san`at vositasida estetik ruhda tarbiyalash.
T., 1982
- 27.Hasanov R. Tema asosida rasm chizish jarayonida estetik tarbiya. T.,
1980
28. www.ziyonet.uz
29. www.nbgf.intal.uz
- 30.www.pedagog.uz
31. www.edu.uz